

5 SAMEN THUIS

Een provincie waar iedereen kan wonen, leven en meedoen

Inhoud

10	Samen Thuis	
	Een provincie waar iedereen kan wonen, leven en meedoen	
	Voorwoord	2
15	BLOK 1: EERLIJK EN BETAALBAAR WONEN & LEVEN	
	Een betaalbaar leven in Utrecht	4
	Wonen	5
	Omgaan met schaarse ruimte	9
20	Leefbaarheid en voorzieningen	11
	Cultuur en erfgoed	13
	Sport en recreatie	16
	BLOK 2: GEZOND VOOR MENS & DIER	
25	Natuur	19
	Dierenwelzijn	21
	Duurzame landbouw en gezond voedsel	23
	Water	25
30	BLOK 3: EEN WERKENDE PROVINCIE, ENERGIEK & IN BEWEGING	
	Energie van eigen bodem: eerlijk en groen	28
	Bereikbaarheid	31
	Een economie die werkt voor mens en toekomst	35
35	BLOK 4: EEN SOCIALE, RECHTVAARDIGE EN INCLUSIEVE PROVINCIE	
	Een provincie die naast je staat	38
	Inclusie, antidiscriminatie & mensenrechten	41
	Een provincie die vluchtelingen niet laat vallen	43
	Digitalisering die werkt voor mensen	44
40	Een eerlijk Utrecht	46

Voorwoord

45 Voor u ligt het verkiezingsprogramma van PRO Provincie Utrecht. Om meerdere redenen een
bijzonder programma. Het is natuurlijk het éérste verkiezingsprogramma van onze nieuwe partij. Nooit
eerder deed PRO mee aan verkiezingen en nooit eerder vertrouwde de partij haar ambities en idealen
in een programma aan het papier toe.

50 Het is ook een bijzonder programma omdat er veel op het bordje van de provincie ligt. Deze
overheidslaag was misschien lang niet sexy en zichtbaar, maar bevindt zich in 2027 middenin
beeldbepalende opgaven waar ze veel te bieden heeft. Wonen, water, landbouw, natuur en energie.
Om er maar een paar te noemen.

55 Toch ligt er niet alleen maar een ‘traditioneel’ programma voor u, op de voor de provincie geijkte
thema’s. Bij een nieuwe partij hoort een nieuw geluid. En voor PRO draait dat geluid om eerlijkheid,
bestaanszekerheid, en een provincie waarin iedereen kan meedoen. Een sociaal-groene provincie.
Dat betekent dus ook: een programma met meer aandacht voor de sociale kant. Met een door onze
idealen gedreven kijk op wat voor provincie we willen zijn én welke rol de provinciale overheid daarin
60 te spelen heeft. Het is ook een programma waarin we ons hebben toegestaan wat verder weg te
kijken dan alleen de komende vier jaar. Omdat dat houvast oplevert als je vandaag de dag keuzes
probeert te maken.

65 We nemen u mee in ons verkiezingsprogramma aan de hand van vier thema’s. Telkens leest u onze
droom voor de toekomst én wat we in het hier en nu willen doen.

We trappen af met het grootste thema: **‘Eerlijk en betaalbaar wonen en leven’**. Deze opgave, vol in
het hart van veel Utrechters én middenin de formele taken van onze provincie, verdient de eerste plek.
Nog meer omdat er zoveel van onze idealen en dromen samenkomen in ‘wonen’. Iedereen verdient
70 een huis. Dat is een basisrecht. Dat resultaat, een passend huis voor iedereen, vraagt de juiste huizen
op de juiste plek tegen de juiste voorwaarden. Tegelijk is het bouwen van nieuwe huizen of het
verbouwen van bestaande panden een enorme groene kans. Een kans om het in een keer goed te
doen óf een kans om het ineens véél beter te doen: qua klimaat, energie, milieu en natuur. Maar ook
qua water en economie, met lokale duurzame grondstoffen bijvoorbeeld.

75 Niet in de laatste plaats gaat het bij woningbouw om het verdelen van ruimte en het verdelen van
schaarste. Want we hebben ook te weinig natuur in onze provincie, en te weinig water en te weinig
ruimte voor duurzame energie. Kortom: wonen is een sociaal-groene kernopgave, zeker in Utrecht.

80 Daarna volgt het thema **‘Gezond voor Mens & Dier’**, over de grote opgaven in de natuur, het klimaat,
de landbouw en de omgang met dieren. In het derde blok behandelen we onze ideeën over **‘Een
werkende provincie, energiek en in beweging’**. We sluiten ons programma af met **‘Een sociale en
rechtvaardige provincie’**. In dit blok komt onze sociale agenda stevig naar voren. Gestoeld op
waarden die bepalen hoe wij opgaven willen aanpakken, maar die ook op zichzelf het najagen waard
zijn. Juist ook als provinciale overheid, ondanks de mogelijk beperkte gereedschapskist.

85 Het was een groot genoegen om als programmacommissie – vijftien betrokken en energieke leden
vanuit beide PRO-voorgangers – hieraan te werken. Een programma opstellen is een forse opgave,
zo leerden we. Balanceren tussen idealen, wikken en wegen op de beste oplossingen. Schrijven voor
meerdere doelgroepen tegelijk: de kiezer voorop, maar ook de onderhandelaars straks en de
90 Statenleden die de komende periode namens PRO onze ambities proberen waar te maken.

95 Wij danken iedereen die heeft meegedacht en meegeholpen. Want uiteindelijk doe je het samen. Dat
begint bij dit stuk papier en eindigt wat ons betreft in een fantastische toekomst voor de provincie
Utrecht en haar inwoners!

Dit programma is ons vertrekpunt. Nu is het tijd om ermee aan de slag te gaan. Stem PRO!

Esther, Noortje, Imraan, Marleen, Gijs, Sjoerd, Chris, Margriet, Merlijn, Matti, Sjoerd, Natanja, Julian,
Pieter (secretaris) en Frederik (voorzitter).

105 1. Eerlijk en betaalbaar wonen en leven

110 *Eerlijkheid en betaalbaarheid vormen het hart van de ambities van PRO Provincie Utrecht. Iedereen moet kunnen wonen, werken, ontspannen en meedoen – zónder dat geld of de plek waar je woont bepaalt hoeveel kansen je krijgt. Toch staat die vanzelfsprekendheid onder druk. De woningnood is groot, voorzieningen verdwijnen uit kleinere kernen en niet iedereen kan even makkelijk meedoen aan cultuur, sport en recreatie.*

115 *Dat vraagt om keuzes. Over hoe we ruimte verdelen, waar en voor wie we bouwen en hoe we voorzieningen bereikbaar en toegankelijk houden. In dit blok laten we zien hoe PRO werkt aan een provincie Utrecht waarin wonen en leven eerlijker en betaalbaarder zijn voor iedereen.*

Een betaalbaar leven in Utrecht

120 Rondkomen mag geen dagelijkse strijd zijn. Toch moeten te veel inwoners van onze provincie kiezen: de verwarming uit of geen fruit meer kopen? Een OV-abonnement of de sportcontributie betalen voor je kind? En soms valt er niet te kiezen, zoals mensen die wachten op een betaalbare woning. Intussen verdienen grote bedrijven dikke winsten en schuift rechts de rekening door naar gewone mensen.

125 Wij wachten niet op Den Haag. De provincie beslist over openbaar vervoer, woningbouw, energie en miljoenen aan subsidies. Die macht wil PRO inzetten voor de mensen die de provincie Utrecht draaiende houden. Betaalbaar wonen, betaalbare energie en mee kunnen doen zijn geen gunsten, maar rechten. Als het kabinet het leven niet betaalbaarder maakt, doen wij het zelf.

Dit is onze ambitie

130 **Over vier jaar:** zijn er meer betaalbare woningen, reizen jongeren en mensen met een laag inkomen gratis met het OV en krijgen meer huishoudens steun bij isolatie en energiekosten. Ook zijn sport, cultuur en bibliotheken beter betaalbaar voor mensen met weinig geld.

Over tien jaar: zijn wonen, energie en vervoer voor veel meer Utrechters structureel betaalbaar. Niemand hoeft vanwege geld af te zien van sport, cultuur of andere basisvoorzieningen en de verschillen tussen rijke en arme inwoners zijn merkbaar kleiner.

135 Zo maken we het waar

De provincie kan het dagelijks leven niet in één klap betaalbaar maken, maar kan wél verschil maken. Met betaalbare woningen, energie en vervoer en toegankelijke voorzieningen maken we het dagelijks leven voor meer Utrechters betaalbaar. We gebruiken de middelen en mogelijkheden van de provincie waar ze het hardst nodig zijn:

- 140
 - **We stellen harde eisen aan sociale huur, middenhuur en betaalbare koop.** Zo realiseren we meer betaalbare woningen. Met provinciale subsidies trekken we vastgelopen betaalbare woningbouw vlot. Door actief grond aan te kopen gaan we speculatie tegen.
 - **We zetten in op een provinciaal OV-bedrijf dat goedkope ritten biedt** in plaats van winst te maken. Tot die tijd wordt het OV aantrekkelijker voor iedereen en gratis voor jongeren en mensen met een laag inkomen.
- 145
 - **We blijven werk maken van betaalbare zonne- en windenergie van eigen bodem, in handen van inwoners.** Zodat inwoners zeggenschap krijgen, opbrengsten lokaal terechtkomen en we minder afhankelijk worden van fossiele energie en onzekere prijzen.
 - **Warmtenetten komen zoveel mogelijk in handen van de overheid of bewoners.** Zodat huishoudens niet afhankelijk zijn van één commerciële monopolist.
- 150
 - **We vergroten de isolatiesubsidies voor inwoners**, zodat niemand nog in de kou zit. Sportverenigingen krijgen een provinciaal investeringsbudget voor isolatie.
 - **We betalen mee aan de contributie voor sport en cultuur voor wie dat zelf niet kan.** De bijdrage aan het Jeugdfonds en Volwassenenfonds Sport & Cultuur verhogen we zodat aanvragen niet meer stranden op een lege pot.
- 155
 - **In de komende 4 jaar zetten we in op gratis bibliotheeklidmaatschap voor jongeren tot en met 27 jaar en mensen in armoede.** En op gratis lidmaatschap voor iedereen op termijn.
 - **We verbeteren subsidies en begeleiding voor boeren die natuur- en diervriendelijk (willen) werken.** Wie goed zorgt voor ons landschap en gezond voedsel produceert, verdient zekerheid en een eerlijke boterham.
- 160
 - **We realiseren gesubsidieerde taallessen dichtbij huis** voor volwassenen die moeite hebben met lezen en schrijven. Speciaal gericht op ouderen, mensen met een migratieachtergrond en mensen in armoede. Werkgevers kunnen meedoen als zij zelf bijdragen.

Wonen

De woningnood heeft eigenlijk geen inleiding nodig. Voor PRO is het essentieel dat iedereen in de provincie een passend huis heeft. Wonen is namelijk meer dan een dak boven je hoofd. Je huis is een thuis van waaruit je jezelf kunt ontwikkelen, je leven inricht zoals jij dat wilt, waar je meedoet, mee groeit en erbij hoort. De woningnood speelt over de volle breedte van de samenleving: ouderen, jongeren, gezinnen. Doorstroming is cruciaal.

Over één ding willen we helder zijn: de provincie kan het woningbouwvraagstuk niet alleen oplossen. We bouwen zelf geen woningen en PRO is ook geen voorstander van een provinciaal woningbouwbedrijf. We hebben corporaties die daar al in gespecialiseerd zijn en private bouwers spelen ook een grote rol. Uiteindelijk zijn er vele miljarden investeringsvermogen nodig. Maar de provincie kan met haar ruimtelijke instrumenten én haar woningbouwbeleid wel sturen. Goed nieuws daarbij: per 1 juli 2026 is de Wet Versterking Regie op de Volkshuisvesting ingegaan. Daarmee krijgt de provincie veel meer grip op de ontwikkelingen in de woningmarkt. Waar en wat bouwen we? Maar ook: hoe bouwen we? PRO gaat die mogelijkheden maximaal benutten om de woningnood aan te pakken.

Voor ons bestaat de woningbouwopgave uit vijf samenhangende uitdagingen:

1. **De bestaande voorraad** van gebouwen en huizen beschikbaar maken en ombouwen tot woningen. De snelste manier om meer huizen te krijgen.
2. **Bijbouwen**: de juiste woningen op de juiste plekken bouwen. De provincie Utrecht heeft niet meer villa's nodig, wél meer betaalbare woningen. In diverse wijken waar Utrechters van allerlei achtergronden, rangen en standen door elkaar wonen.
3. **Hoe we bouwen**: duurzaam, toekomstbestendig en flexibel/modulair. Met in nieuwe wijken het 15-minutenprincipe als uitgangspunt (dagelijkse voorzieningen binnen 15 minuten lopend of fietsend bereikbaar). We bouwen aan gemeenschappen, niet aan hopen steen.
4. **Hoe de grond- en woningmarkt werkt**: PRO gaat voor een eerlijkere markt met een goede publieke positie. Geen miljoenen winst voor handige ontwikkelaars, maar publieke waarde voor alle Utrechters.
5. **We bouwen voor wie de nood het hoogst is**: de provincie bouwt juist voor de doelgroepen in nood, dus meer studentenwoningen, woningen voor ouderen en starterswoningen.

Dit is onze ambitie

Over vier jaar: zijn er meer woningen gebouwd én bestaande leegstaande gebouwen worden op grote schaal omgebouwd tot woningen. Corporaties zijn de drijvende kracht achter de bouw van voldoende betaalbare woningen. Wachtlijsten zijn aan het krimpen omdat er passend aanbod beschikbaar komt. Nieuwbouw concentreert zich binnen bestaande steden en dorpen en rond OV-knooppunten. Rijnburg wordt ontwikkeld, maar pas nadat het werk aan de OV-ontsluiting begonnen is. Ook op een aantal andere plekken bouwen we buiten de bestaande steden en dorpen. Altijd met dagelijkse voorzieningen binnen 15 minuten.

Over tien jaar: ziet onze manier van wonen er behoorlijk anders uit. Optop- en splitsingsmogelijkheden zijn volop benut. Verdichting, vaak met kleinere woningen, heeft geleid tot moderne, prettig leefbare stedelijke omgevingen rond goed ontsloten OV-knooppunten. Met een fijn netwerk van OV-verbindingen. Bomen en groen bepalen het straatbeeld, niet beton en asfalt. Er zijn duidelijk minder auto's op straat en we hebben parkeerplekken ingeruild voor groen, gezondheid, leefbaarheid en klimaatadaptatie. In landelijke gebieden zijn sommige kernen gegroeid om voorzieningen op peil te houden en doorstroming op de woningmarkt mogelijk te maken. Deze kernen zijn aangesloten op het OV-netwerk eromheen. Het verschil in leefkwaliteit tussen huren en kopen is kleiner geworden: financieel, qua woonkwaliteit en qua vermenging.

Zo maken we het waar

Voorop staat: betaalbaarheid is voor ons geen onderhandelingspunt.

Bij nieuwe woningbouw stelt PRO harde eisen aan het aandeel sociale huur, middenhuur en betaalbare koop. De Wet Versterking regie volkshuisvesting stelt duidelijke eisen aan betaalbare woningbouw: twee derde van de nieuwbouw moet betaalbaar zijn, met ten minste 30% sociale huur. Wij sturen hier streng op. Onze steun gaat alleen naar projecten die aan deze norm voldoen of zelfs méér betaalbare woningen realiseren.

We gaan slim om met de bestaande voorraad.

We hebben een enorme voorraad gebouwen in de provincie Utrecht die ruimte biedt voor meer woningen. Die voorraad toegankelijk maken, is de snelste route naar meer huizen. Daarom zijn dit onze voorstellen:

- **We maken met gemeenten werk van splitsen en omzetten.** In onze provincie zijn steeds meer eenpersoonshuishoudens. Door woningen te splitsen ontstaan er voor hen nieuwe mogelijkheden. Daarom gaan we samen met gemeenten proactief op zoek naar kansrijke wijken voor het splitsen van woningen. Uiteraard willen we voorkomen dat malafide verhuurders woningen opsplitsen in te kleine woningen, enkel en alleen om er (nog) meer geld mee te verdienen.
- **We pakken optoppen provinciebreed op.** Zowel op bestaande rijtjesblokken als op sommige bestaande flats kunnen verdiepingen worden toegevoegd. Onderzoeken laten zien dat de potentie hiervan groot is. Wél moeten de huidige eigenaren mee willen werken. Daarom zorgen we voor businesscases die financieel haalbaar zijn én rendement opleveren voor bijvoorbeeld de betrokken woningcorporaties en VvE's. Specifiek óók in dorpen zetten we in op optoppen. Zo voegen we op kleine schaal extra woningen toe binnen de bestaande dorpskernen.
- **Oude kantoor- en bedrijfspanden bouwen we om naar woningen.** Er zijn nog veel leegstaande voormalige bedrijfsgebouwen in onze provincie. We maken met prioriteit extra werk van de transformatie van leegstaand vastgoed en herontwikkelen zorglocaties, bedrijventerreinen en defensieterreinen. Lange procedures verhinderen dat deze voor iets nieuws gebruikt worden. Daarom werken we aan snellere procedures en specifieke ondersteuning om deze projecten beter uitvoerbaar te maken. Met de OMU (onze uitvoeringspartij voor transformaties) bespreken we hoe we samen meer slagkracht kunnen ontwikkelen.

Zo bouwen wij bij.

- **Woningbouw concentreren we binnen bestaande steden en dorpen,** bij voorkeur rond goede OV-knooppunten. Zo beperken we de behoefte aan dure nieuwe infrastructuur en ontsluitingswegen. De provincie blijft dus werken vanuit de basisprincipes voor verstedelijking uit de Omgevingsverordening.
- **Uitbreidingslocaties blijven ook nodig.** Die hebben we in de afgelopen jaren al gevonden en we blijven zoeken naar geschikte locaties. Daarbij stellen we strenge eisen. Zo moet de bereikbaarheid van nieuwe locaties goed en realistisch georganiseerd zijn: goed OV is een eis, zoals een tram naar Rijnenburg bij Utrecht.
- **We maken ruimte voor 'een randje toekomst voor het dorp'.** Ofwel: kleinschalige uitbreidingen met woningen voor starters en senioren in sommige dorpen in onze provincie. We zeggen bewust 'sommige'. We gebruiken het bestaande afwegingskader: uitbreiding is alleen aan de orde als dit duidelijk bijdraagt aan de vitaliteit van een dorp, geen beschermde natuur aantast en er aantoonbaar voldoende behoefte is vanuit het dorp zelf. Ook kijken we naar de impact op landbouwgrond. We kijken eerst of alle mogelijkheden voor woningbouw binnen het bestaande dorp of stad benut zijn. Pas als alle mogelijkheden binnen de bestaande bebouwing zijn benut, komt uitbreiding in beeld.
- **We maken financiële subsidiemogelijkheden structureel.** Momenteel geven we 10 miljoen per jaar uit aan de brede steun voor woningbouw. Wij maken daar 15 miljoen per jaar van en we maken dat budget structureel. Met dat extra geld willen we bijvoorbeeld meer dan nu kunnen bijdragen aan het financieel haalbaar maken van woningbouwprojecten die wél de juiste huizen willen bouwen maar dat financieel niet rondkrijgen. Die mogelijkheden zijn er dus nu al en willen we verruimen. Vanzelfsprekend kijken we bij een aanvraag kritisch naar de businesscase: provinciaal geld moet ten goede komen aan méér betaalbare woningen, niet aan projectontwikkelaars.

- 280 - **We stimuleren collectief wonen.** We zijn voorstander van coöperatieve eigendomsvormen. Daarom stimuleren we groepen en gemeenschappen met advies en informatie. Mits voldoende sociaal en betaalbaar, kunnen zij ook aanspraak maken op de knelpuntenpot.
- 285 - **We breiden het bestaande Programma Versnelling Woningbouw uit naar een Versnellingsteam 2.0.** Dit team helpt als vliegende brigade projecten over procesmatige hobbels heen met kennis en expertise. We willen dit team structureel financieren, uitbreiden én de beschikking geven over een 'procesversnellerspot'. We streven naar vast personeel. Als inhuur nodig is, kijken we kritisch naar uitlegbare tarieven.

Provincie en gemeente samen in de versnelling voor City Nieuwegein

Een mooi voorbeeld van versnelling vindt plaats in Nieuwegein. Deze gemeente werd in 1971 gesticht. Toen het centrum aan vervanging toe was, beloofde dat een flink project te worden. Daar kun je kansen pakken door meteen grootschalig, duurzaam en toekomstbestendig te bouwen. Maar gemeenten hebben niet altijd de middelen om alle ambities waar te maken. Nieuwegein wilde 2.300 woningen bouwen én de buurt vergroenen. Dat kon alleen gerealiseerd worden als er voldoende geld was. Dankzij subsidies van het Programma Versnelling Woningbouw wordt nu volop gewerkt aan een nieuw City Nieuwegein. Stap voor stap. Duurzaamheidseisen worden bij elk deelproject geëvalueerd en aangescherpt. Een provincie die haar verantwoordelijkheid neemt, werkt zo samen met de gemeente aan een duurzame binnenstad van de toekomst.

290 **Zo zorgen we voor toekomstbestendige bouw.**

Naast 'wat' we bouwen, is ook 'hoe' we bouwen cruciaal voor een leefbare, fijne provincie. Op dit terrein hebben we flinke ambities. Concreet:

- 295 • We houden ons commitment aan Groen Groeit Mee vast. **Dat betekent dat we niet bouwen zonder nieuw recreatief groen in de omgeving.** Ook onderzoeken we of we dat ook kunnen invoeren voor binnenstedelijke woningbouw.
- 300 • **Toekomstbestendig bouwen is voor ons vanzelfsprekend.** Opwek van energie meenemen, nul op de meter, duurzame materialen, natuurinclusief, klimaatbestendig: we leggen de lat hoog. Want wat we nu bouwen is de omgeving waarin onze kinderen opgroeien en hun kinderen gaan krijgen. Dat moet goed zijn. Daarom blijven we aangesloten bij het Convenant Toekomstbestendig Bouwen en streven we qua ambitie constant naar de hoogste trede van dat convenant.
- 305 • **We maken netbewust en energiepositief bouwen de norm.** We zorgen ervoor dat woningbouw niet vastloopt op een vol elektriciteitsnet.
- **We zetten in op flexibel bouwen.** Zodat woningen kunnen meebewegen met veranderende behoeften (denk aan splitsen of juist samenvoegen).

Een toekomstbestendige wijk in Leusden

In de wijk Maanwijk in Leusden zijn in 2023 120 woningen gerealiseerd, waarvan 36 sociale huurwoningen. De wijk is innovatief, groen en heeft geen schuttingen. Bewoners kunnen er duurzaam wonen door zonnedaken en warmte- en koudeopslag. Daarnaast is er extra verbondenheid doordat de tuinen van de verschillende blokken op elkaar aansluiten. Bewoners hebben vanaf het begin kunnen meepraten over de inrichting van de buitenruimte. Er is bijvoorbeeld een ontmoettuin en een natuurlijke speeltuin. Zo maak je wijken voor de toekomst: mensen wonen er samen goed en goed samen. En stroom, warmte en verkoeling komen uit de huizen zelf.

Zo werken we aan een eerlijkere grond- en woningmarkt.

- 310 We nemen het voortouw op de grondmarkt in onze provincie en maken ons hard voor het publiek belang. Want grond in publieke handen geeft veel meer sturing op wat, waar, voor wie en wanneer. Vanzelfsprekend doen we dit in nauw overleg met gemeenten.
- 315 • **We bedrijven actieve grondpolitiek.** We wachten niet af tot ontwikkelaars bepalen waar en wat er gebouwd wordt, maar zorgen ervoor dat de provincie zelf een sterke positie heeft aan de onderhandelingsstafel. Daarom maken we structureel meer geld vrij voor actieve

grondpolitiek. We kopen strategische grond en vastgoed aan als dat nodig is om woningen te bouwen, de betaalbaarheid te borgen of een gewenste gebiedsontwikkeling te versnellen.

- **We zetten de Wet voorkeursrecht eerder en actiever in.** Zodra duidelijk is dat een gebied belangrijk is voor toekomstige woningbouw of andere publieke doelen, zullen we het publieke belang veiligstellen. Zo voorkomen we dat sluwe grondhandelaren rijk worden van publieke plannen.

Omgaan met schaarse ruimte

325 We hebben maar één provincie Utrecht, met 156.000 hectares die we maar één keer kunnen gebruiken. We merken dat alle fysieke opgaven in dit programma ruimte vragen die er eigenlijk nu al niet is. Dat gaat om wonen maar zeker ook om natuur, de landbouwtransitie, water (voor bufferzones bijvoorbeeld), energie, economie en mobiliteit. Defensie is daarbij een bijzondere ruimtevrager, die we ook om een bijdrage vragen. Daarom zet PRO in op slim gebruik van de ruimte en zetten we in op meervoudig gebruik waar mogelijk.

330 Dit is onze ambitie

Over vier jaar: is het de norm dat de ruimte slim wordt gebruikt. Zo bouwen we meer betaalbare woningen, vergroenen we onze bedrijventerreinen en maken we de keuzes voor de bereikbaarheid naar nieuwe woningen. Dit doen we door in te zetten op meervoudig ruimtegebruik.

335 **Over tien jaar:** hebben we door slimme keuzes te maken met de schaarse ruimte veel van onze provinciale doelen gehaald. Door slim te bouwen, waar dat kan, hebben we fijne gemeenschappen, een sterke natuur en wekken we onze energie voor een groot deel zelf op.

Zo maken we het waar

We zijn zuinig op onze schaarse ruimte. Dat betekent heel concreet:

- 340 • **Extra ruimte bedrijvigheid voor bedrijvigheid is maar beperkt mogelijk.** Het is niet uit te sluiten dat er voor bedrijvigheid extra ruimte gevonden zal moeten worden. Dat zien wij ook. We zetten daarbij in op ruimte voor bedrijvigheid die goede, collectief onderhandelde werkgelegenheid schept, binnen de ecologische grenzen opereert en geproduceerde waarde bij voorkeur lokaal laat landen.
- 345 • **We zetten in op woningbouw binnen bestaande steden en dorpen** – met gemotiveerde en beperkte uitzonderingen voor nieuwe uitleglocaties én een 'randje toekomst' voor sommige dorpen. OV-ontsluiting en het hanteren van het 15-minutenprincipe zijn harde eisen voor nieuwe uitleglocaties. Het laatste nooit ten laste van natuur.
- 350 • **We zetten maximaal in op meervoudig ruimtegebruik**, waarbij een bedrijventerrein bijvoorbeeld ook natuurwaarde levert door 'groene daken'.
- **Er komen in principe geen nieuwe datacenters.** Utrecht heeft veel hoogwaardige natuur en is dichtbevolkt. We geven daarom prioriteit aan woningen, natuur en groene energie. Tenzij deze voor de publieke zaak zijn en alleen als er in Nederland geen aantoonbare andere opties beschikbaar zijn.
- 355 • **We vragen Defensie om ook in Utrecht maximaal en creatief mee te werken** aan de realisatie van provinciale opgaven. Denk aan het bouwen van woningen voor militairen op militair gebied. Maar ook extra waterbuffers realiseren op defensiegebied, of dit gebied gebruiken voor energieopwek en -opslag.
- 360 • **Beschermde natuur is bij PRO ook echt beschermd.** We bouwen niet in beschermde natuurgebieden. En als we bouwen, bouwen we natuurinclusief.

Amelisweerd: meer dan bereikbaarheid

De ruimte in Utrecht is schaars. Daarom bekijken we ruimtelijke keuzes altijd in samenhang: Hoe zorgen we voor bereikbaarheid? Welke ruimte houden we voor natuur, landschap, water en energie? Amelisweerd laat zien dat dit soms lastige keuzes vraagt. De bereikbaarheid rondom de A27 moet verbeteren, maar voor ons staat vast: het Amelisweerd bos moet blijven. Daarom zoeken we de oplossing niet in het aantasten van het bos, maar in de ontwikkeling van de regio als geheel. Dat betekent dat we niet lukraak een snelweg verbreden, maar regionaal werken aan een nieuw alternatief met meer aandacht voor de fiets en het OV.

Zo kiezen we voor een leefbare, groene en bereikbare provincie.

Rijnenburg: meer dan woningen

Rijnenburg laat zien dat woningbouw meer is dan woningen bouwen. Een nieuwe wijk moet goed bereikbaar zijn, voldoende energie hebben en ruimte bieden aan natuur, groen, water en voorzieningen. Daarom blijven we ons bij Rijnenburg inzetten voor een goede bereikbaarheid met een snelle tramlijn en supergoede fietspaden als randvoorwaarde voor ontwikkeling. Dat betekent een goede aansluiting op de energie-infrastructuur, het fietsnet én hoogwaardig openbaar vervoer. Het doortrekken van de Merwedelijn of Papendorplijn is daarbij noodzakelijk. Ook wordt Rijnenburg klimaatbestendig ingericht, met ruimte voor groen, energie uit zon en wind en waterberging aan de noordrand. De eerste contouren zijn inmiddels zichtbaar in concrete bouwplannen.

Eerst de voorwaarden, dan de stenen.

365 Leefbaarheid en voorzieningen

370 Mogelijkheden voor ontmoeting en voorzieningen dichtbij huis zijn voor PRO een absolute ondergrens. In de kleine dorpen staan ze al jaren onder druk. Lokale ondernemers en voorzieningen hebben het moeilijk. De afbraak door neoliberale bezuinigingen van de afgelopen vijftien jaar draai je niet zomaar terug. Maar we kunnen wél de koers verleggen en voorkomen dat voorzieningen verder verdwijnen. Daarom zetten we samen met inwoners, ondernemers en lokale organisaties de schouders eronder.

375 Op veel plekken in onze provincie zien we al dat mensen samen tot veel in staat zijn. Bijvoorbeeld energiecoöperaties en coöperaties van inwoners, zoals in Austerlitz, die samen werken aan zorg voor het dorp. Dit zien we graag op zoveel mogelijk plekken. Dat vraagt wel kennis en kunde die gemeenten en lokale organisaties vaak niet hebben. Die ondersteuning kan de provincie bieden.

Dit is onze ambitie

380 **Over vier jaar:** heeft ieder dorp een toegankelijke plek voor ontmoeting en voorzieningen, bijvoorbeeld in een dorpshuis, school of andere centrale plek. In kleine kernen is ruimte voor een bibliotheekpunt, zorgspreekuur of andere voorziening. Inwoners met een plan voor hun dorp of wijk kunnen terecht bij één netwerk voor begeleiding, kennis en financiering. De DorpenDeals zijn structureel en elk dorp dat dat wil, heeft de kans gekregen om een deal te sluiten.

385 **Over tien jaar:** hoeft niemand meer voor elke dagelijkse voorziening naar de stad. In alle dorpen zijn plekken voor ontmoeting, verenigingen, cultuur en voor wat je dagelijks nodig hebt dichtbij huis. Nieuwe woningen gaan altijd samen met investeringen in de leefbaarheid. Dorpshuizen, coöperaties en andere lokale initiatieven zijn zoveel mogelijk in handen van inwoners zelf. Zo blijven dorpen levendig en kunnen jong en oud er blijven wonen, ook als commerciële winkels en andere diensten verdwijnen.

390 Zo maken we het waar

We zorgen in elk dorp voor een plek voor voorzieningen en ontmoetingen.

395 Denk aan een bibliotheek, ruimte voor zorg, plek voor verenigingen en culturele broedplekken. Waar de laatste winkel sluit en het buurthuis dichtgaat, verdwijnen ook de plekken waar mensen elkaar leren kennen, ontmoeten en samen iets kunnen opstarten. We vinden het belangrijk dat elk dorp (weer) zo'n plek heeft en bouwen op wat er al is, zoals een kantine of de oude kerkzaal. Voor PRO horen die plekken in handen van de gemeenschap, niet bij commerciële partijen. Dit zijn onze voorstellen:

- 400 • **We leggen in de omgevingsvisie vast dat elke dorp een centrale plek voor voorzieningen en ontmoeting houdt of krijgt.** In kleine dorpen kan dit één centraal gebouw zijn, voor grotere dorpen bekijken we met de gemeente of en hoe we functies goed kunnen spreiden. Deze ambitie leggen we vast, zodat gemeenten hier bij nieuwe plannen rekening mee houden. Bij afspraken met gemeenten over woningbouw maken we ook afspraken over voorzieningen in bestaande dorpen. Zodat de voorzieningen meegroeien met het aantal woningen.
- 405 • **We zorgen ervoor dat elke kleine kern een plek heeft voor cultuur en een spreekuur of inlooppunt.** We verbreden de subsidieregeling 'Leefbaarheid en kleine kernen' zodat dorpshuizen en scholen ook kunnen verbouwen voor bijvoorbeeld culturele functies of zorg dichtbij, van huisartsenspreekuur tot consultatiebureau. Zelf brengen we gemeenschappen en zorgaanbieders bij elkaar en agenderen we de bereikbaarheid van zorg in kleine kernen aan de regionale zorgtafels.
- 410 • **We brengen de bibliotheek naar het dorp.** Iedere gemeente heeft een bibliotheek, maar voor veel dorpen is die ver weg. We helpen gemeenten bij het openen van een volwaardig bibliotheekpunt in dorpshuizen en scholen, of om te werken met een bibliotheekbus. Het Bibliotheek Service Centrum (BiSC) helpt gemeenten en bibliotheken bij hun
- 415 meerjarenplannen en houdt het provinciale netwerk in stand. Dat blijven we financieren.

- **Voorzieningen die wij steunen zijn toegankelijk voor iedereen.** We maken toegankelijkheid volgens de normen van het VN-verdrag handicap een harde eis bij al onze leefbaarheidssubsidies.

420 **We bieden kennis en ondersteuning aan inwoners die aan de slag willen met leefbaarheid en voorzieningen.**

Mensen die aan de slag willen met de leefbaarheid in hun woonplek lopen zelden vast op enthousiasme. Wel op het vinden van de juiste ondersteuning en middelen. Wij vinden dat deze onmisbare inwoners een sterk netwerk verdienen dat hen op weg helpt met kennis, ervaring en de route naar geld. Of het nu gaat om leefbaarheid, energie, zorg of voedsel – wij staan achter de mensen die helpen met onze maatschappelijke opgaven.

Met de [Gemeenschapsalliantie Utrecht \(GAU\)](#) is een goed begin gemaakt, nu nog vooral rond de DorpenDeals. Dat verbreden we naar alle inwoners die iets willen opbouwen in hun dorp of wijk.

- 430 • **We regelen dat iedereen met een plan voor zijn dorp of wijk terecht kan bij één netwerk,** waar je direct geholpen wordt en niet wordt doorverwezen. Daarvoor bouwen we voort op de GAU. We verlengen en verruimen de financiering en zorgen ervoor dat inwoners een vaste begeleider krijgen. Het netwerk biedt ook specialistische kennis die gemeenten en welzijnswerk niet altijd hebben, bijvoorbeeld over rechtsvormen en het vinden en binden van vrijwilligers. We bouwen voort op de kennis en ervaring van de Leefbaarheidsalliantie Gelderland.
- 435 • **We gaan naar de kernen en wijken waar nog weinig gebeurt en bouwen daar samen met inwoners aan leefbaarheid.** In de afspraken met de GAU leggen we vast dat zij samen met gemeenten en welzijnswerk langsgaan. Zo bereiken we ook de mensen die de weg naar een subsidie loket niet zelf vinden.
- 440 • **We helpen inwoners actief bij het rondkrijgen van financiering.** Medewerkers van de provincie zoeken met hen mee naar regelingen die passen bij het plan, ook als de aanvraag bij een andere regeling binnenkomt. En we zorgen voor hulp en cursussen over fondsenwerving.
- 445 • **Vrijwilligers in onze provincie worden gezien en bedankt.** Op de internationale dag van de vrijwilliger zetten we jaarlijks alle vrijwilligers in de provincie in het zonnetje, samen met gemeenten en verenigingen. Zonder hen ligt de leefbaarheid in onze dorpen en wijken stil.

We zorgen voor geld voor plannen van inwoners – van klein project tot grote DorpenDeal.

Inwoners weten zelf het beste wat hun dorp nodig heeft. Die plannen steunen wij. Met de DorpenDeals is een mooi begin gemaakt. Bewonersgroepen in kernen tot 10.000 inwoners kunnen tot € 200.000 krijgen om de gemeenschapskracht in hun dorp te versterken. In Renswoude wordt de sporthal ook een dorps huis en in Overberg groeit het dorps huis mee met de nieuwe inwoners. Er is nu geld voor zo'n zeven deals per jaar, terwijl onze provincie zo'n tachtig kleine kernen telt. PRO wil dat elk dorp een DorpenDeal kan sluiten en dat ook wijken op termijn meedoen:

- 455 • **We maken van de DorpenDeals een structureel programma en verdubbelen het budget.** Daarmee kunnen elk jaar zo'n veertien dorpen een deal sluiten, zodat aan het eind van deze periode elk dorp dat wil de kans heeft gehad. Voor cofinanciering maken we afspraken met gemeenten en fondsen, zoals het OranjeFonds.
- 460 • **We openen de DorpenDeals op termijn ook voor wijken.** In Gelderland werken ze al met wijken- en dorpendeals, en Hogeschool Utrecht onderzoekt wat de DorpenDeals in onze provincie opleveren. Met die lessen breiden we de aanpak uit naar wijken.
- 465 • **We richten één gemeenschapsfonds in voor de kleine plannen van inwoners.** Voor initiatieven tot een paar duizend euro bouwen we bestaande leefbaarheidsregelingen daarvoor om, naar voorbeeld van het Friese Mienskipsfonds. Plannen komen van onderop en inwoners beoordelen zelf mee welke plannen geld krijgen. Het fonds vraagt een lage eigen bijdrage, kent eenvoudige regels en keert snel uit.

Cultuur en erfgoed

470 Het koor in het dorpshuis, het atelier boven de winkel, street-art, de toneelvereniging en het festival op het plein. Cultuur is meer dan alleen vermaak. Het is het beste medicijn tegen polarisatie, ook al gaan bezuinigingen en eigen-cultuur-eerst denken daar telkens tegenin. De verhalen en tradities in onze provincie zijn net zo divers als onze inwoners. Wij willen álle stemmen laten klinken. Cultuur moet voor iedereen bereikbaar en betaalbaar blijven. Dat gaat niet vanzelf. Cultuur wordt steeds vaker iets wat je moet kunnen kopen. Oefenruimtes en zalen verdwijnen. En omdat makers zelf te weinig verdienen, verdwijnen zij er soms achteraan. Kaartjes worden duurder, verenigingen houden het niet meer vol en erfgoed raakt in verval.

Dit is onze ambitie

480 **Over vier jaar:** heeft elke kleine kern een plek waar cultuur gemaakt of beleefd kan worden en is er in elke gemeente ondersteuning voor lokale makers, verenigingen en vrijwilligers. Kinderen kunnen gratis naar musea, provinciaal gesubsidieerde makers krijgen een eerlijk loon en nieuwe woonwijken krijgen vanaf het begin ruimte voor cultuur en ontmoeting. Bibliotheken, lokale journalistiek en festivals zijn in de hele provincie beter bereikbaar en steviger gefinancierd.

485 **Over tien jaar:** kan iedereen in Utrecht dichtbij huis meedoen aan cultuur, ongeacht inkomen of woonplaats. In dorpen en wijken zijn vaste plekken om te repeteren, optreden, exposeren en elkaar te ontmoeten. Makers kunnen van hun werk bestaan, verenigingen en festivals hebben voldoende zekerheid om vooruit te plannen en belangrijk erfgoed is gerestaureerd en opnieuw in gebruik. De geschiedenis en cultuur van alle Utrechters zijn zichtbaar in musea, archieven, herdenkingen en de openbare ruimte.

Zo maken we het waar

490 **We maken cultuur beter bereikbaar en betaalbaar, ook in de kleine kernen.**

Waar je woont en wat je verdient, bepalen nu te vaak of je erbij kan zijn als er iets te beleven is. In de kleine kernen ben je vaak aangewezen op de auto en wie krap bij kas zit, blijft sowieso thuis. Wij willen dat in elke kern iets te beleven is. En dat iedereen daarbij kan zijn. Wij zorgen ervoor dat er door de hele provincie bereikbaar en betaalbaar aanbod is voor alle leeftijden.

- 495
- **We zorgen ervoor dat cultuur een plek krijgt in elke kern.** Eerder gaven we aan dat we leefbare, levendige kernen willen creëren. Die plek hoeft niet altijd een dorpshuis of buurthuis te zijn. Het kan ook de school, bibliotheek of een andere plek in het dorp zijn.
 - **We organiseren dat er in elke kleine kern iemand is die cultuur aanjaagt.** In veel dorpen draait cultuur op een handjevol vrijwilligers zonder ondersteuning. Waar wel een cultuurcoach is, zit die meestal in de grootste kern. Wij financieren structureel een cultuurcoach in elke gemeente tot 50.000 inwoners, die de uren verdeelt over de kleine kernen.
 - **We laten culturele voorzieningen meegroeien met nieuwe woonwijken.** In nieuwbouwplannen staat wel hoeveel parkeerplaatsen en hoeveel groen erbij komen, maar niet waar de mensen straks kunnen repeteren of exposeren. Naar het voorbeeld van Groen Groeit Mee nemen we Cultuur Groeit Mee op in de provinciale omgevingsverordening: bij uitbreidingslocaties groeien ook culturele en sociale voorzieningen evenwichtig mee. Daarbij hanteren we de één-procentregel: één procent van onze bouw- en infrastructuurinvesteringen gaat naar kunst door Utrechtse makers bij of op die plek. Denk aan een kunstwerk bij een viaduct, of herdenkingsbankjes langs fietspaden.
 - **We maken bereikbaarheid per fiets en OV een vast onderwerp in onze samenwerking met de culturele organisaties en festivals die we steunen.** We denken mee over oplossingen en ondersteunen extra en late ritten bij evenementen met een regionale functie. We werken samen met streekmusea aan hun bereikbaarheid waar die nog laag is.
 - **Gratis museumbezoek voor kinderen tot en met de middelbare school.** De provincie neemt de toegangsprijs van musea over voor kinderen tot en met de middelbare school. Bijvoorbeeld met een Utrechtse museumpas of een subsidieregeling. Dit werken we uit met de streek- en kasteelmusea in Utrecht. Voor grotere musea werken we samen met de Museumvereniging.
- 515

520 **We bouwen aan verhalen waarin iedereen zichzelf terugziet.**
Utrecht is gebouwd door veel verschillende mensen. Van boeren, veenarbeiders en ambachtslieden tot Indische, Molukse, Surinaamse, Caribische, Aziatische, islamitische, Joodse, Roma/Sinti- en andere gemeenschappen. Hun verhalen horen bij de geschiedenis van onze provincie. Daarbij moeten we ook eerlijk zijn over de rol van slavernij en kolonialisme in de welvaart van onze provincie.
525 Wij zorgen ervoor dat al die verhalen verteld worden, en dat gemeenschappen zelf over hun verhaal gaan.

- 530 • **Inwoners krijgen het recht om erfgoed voor te dragen.** We openen een zogeheten 'Faro-loket' waar verenigingen, dorpsraden, migrantenorganisaties en andere inwoners plekken en gebruiken kunnen voordragen. Wat wordt erkend, krijgt een plek in de Cultuurhistorische Atlas en zo nodig in de Hoofdstructuur, zodat gemeenten er in hun omgevingsplan rekening mee houden.
- 535 • **We leggen de verhalen van alle Utrechters vast** en brengen ze naar buiten. Door de hele provincie zitten mensen met belangrijke verhalen die nog nergens vastgelegd zijn. Het Utrechts Archief en Landschap Erfgoed Utrecht krijgen de vaste opdracht om die verhalen op te halen en uit te brengen. Dat wordt onderdeel van hun meerjarenopdracht in plaats van losse projecten die na twee jaar stoppen.
- 540 • **Onze excuses voor het slavernijverleden krijgen een passend vervolg.** We maken een actieplan voor een vervolg met een duidelijke deadline en verantwoordelijke gedeputeerde. Het wandkleed 'sporen van slavernijverleden' krijgt een vaste publieke plek, de koloniale wandelroutes en Sporen van Slavernij komen structureel in de erfgoedregeling, en dit verleden wordt een vast onderdeel van het aanbod van Landschap Erfgoed Utrecht aan scholen.
- 545 • **We schenken aandacht aan minder bekende herdenkingen.** Naast herdenkingen rond het slavernijverleden en de tweede wereldoorlog is de provincie voortaan ook vertegenwoordigd bij minder bekende herdenkingen, zoals de bevrijding van Nederlands-Indië, de Proclamatie van de RMS, Srebrenica en de Nakba.

We steunen kunstenaars, amateurkunstverenigingen en festivals.
550 Achter elke voorstelling, tentoonstelling en festival zitten mensen die daar maanden werk in steken. Voor de professionals is dat werk vaak te slecht betaald; vrijwilligers die lokale evenementen organiseren lopen aan tegen regelingen, vergunningen en steeds hogere kosten. Het moet voor allebei makkelijker worden om te doen waar zij goed in zijn. Daarom stellen wij voor:

- 555 • **Amateurkunstverenigingen en vrijwilligersevenementen krijgen één plek voor alles wat niet over kunst gaat.** De penningmeester van een fanfare is meer tijd kwijt aan verzekeringen, auteursrechten en de AVG dan aan de vereniging zelf. We geven ZIMIHC de opdracht om dat gezamenlijk te organiseren voor alle amateurverenigingen in de provincie Utrecht. We onderzoeken daarbij of een collectieve verzekering haalbaar is.
- 560 • **We maken Fair Pay een harde voorwaarde en betalen wat dat kost.** Fair pay is nu nog een optie. Wij maken de Fair Practice Code een eis bij alle provinciale cultuursubsidies en indexerende subsidies jaarlijks mee met de loonontwikkeling, zodat de eis niet zorgt dat er op andere kosten of het aantal voorstellingen gedrukt gaat worden. Voor onze eigen opdrachten aan kunstenaars en ontwerpers hanteren we eerlijke tarieven en dat verwachten we ook van partners en medefinanciers.
- 565 • **We behouden en versterken festivals en evenementen in de hele provincie, met extra aandacht voor die buiten de grote steden.** We zetten de festivalregeling en de regeling Publieksbereik voort. Daarmee kunnen ook kleinere festivals en streekevenementen met culturele of educatieve waarde, zoals de jaarmarkt, oogstfeesten en de folkloredag, op steun blijven rekenen. We blijven het Utrechts Festival Overleg steunen, waarin meer dan veertig festivals samenwerken aan onder meer professionalisering en sociale veiligheid. Organisatoren van festivals buiten de grote steden helpen we bij hun aanvraag met gebiedsgerichte natuuronderzoeken en een standaard ecologisch werkprotocol voor vaste evenementenlocaties. Zodat zij voor de natuurtoets geen eigen rapport meer hoeven te laten maken.
- 570
- 575

Iedereen moet weten wat er speelt en toegang hebben tot boeken en kennis.

Nepnieuws op social media en mediaconcerns met hun eigen agenda maken het steeds moeilijker om te weten wat waar is. Ondertussen zijn er steeds minder journalisten die uitzoeken wat er in de

580 gemeenteraad besloten wordt. Voor je het weet, gaat de macht ongezien haar gang. Wij ondersteunen onafhankelijke lokale journalistiek in elke gemeente.

- 585 • **We versterken de lokale journalistiek.** Het MediaFonds provincie Utrecht heeft zijn meerwaarde bewezen voor het journalistieke klimaat en het democratisch burgerschap. De bijdrage is al jaren hetzelfde, wat feitelijk een bezuiniging is. Wij verhogen die naar €400.000 per jaar en indexeren daarna jaarlijks, zodat er meer ruimte komt voor diepgravende journalistiek en vaste verslaggevers in gemeenten waar geen redactie is. De provincie draagt bij aan RTV Utrecht voor verslaggeving buiten de stad.
- 590 • **Elk dorps- of buurthuis krijgt een abonnement op een nieuwskrant met eigen redactie.** Wie geen abonnement kan betalen, weet niet meer wat er speelt in de eigen gemeente, het land en daarbuiten.
- 595 • **We maken het bibliotheeklidmaatschap gratis.** Voor kinderen tot 18 is het lidmaatschap al gratis, nu de rest nog. We beginnen met een provinciale regeling die jongeren tot en met 27 jaar en mensen in armoede gratis lid maakt. We onderzoeken hoe we dit op termijn kunnen uitbreiden naar de rest van de provincie.

Zo restaureren we ons belangrijkste erfgoed.

Onze geschiedenis staat overal om ons heen. Van de Limes, de Waterlinies en de buitenplaatsen tot de kerktoeren in je dorp en de knotwilgen langs de weg. We vinden het belangrijk dat er zoveel mogelijk mensen kunnen genieten van ons erfgoed en willen dat iedereen daar over vijftig jaar nog steeds doorheen kan fietsen. Dat kost geld en vakmensen, en aan beide is een tekort. Daarom moeten we scherpe keuzes maken:

- 605 • **We stellen prioriteiten in welk erfgoed we restaureren.** Voorrang uit het Fonds Erfgoedparels gaat naar monumenten waar mensen in kunnen wonen, waar je iets kunt leren, die het gezicht van een streek bepalen, of die samengaan met natuur en waterberging. Zonder een van die criteria komt een monument voorlopig niet aan de beurt. We restaureren altijd duurzaam zodat hetzelfde pand niet na vijftien jaar weer in de steigers moet.
- 610 • **We voorkomen dat monumenten zodanig vervallen dat restaureren de enige optie is.** Wij versterken Monumentenwacht Utrecht en maken hun inspecties gratis voor kleine eigenaren, kerkbesturen en gemeenten. Met de Erfgoedmonitor zien we welke monumenten achteruitgaan en die eigenaren benaderen we actief.
- 615 • **We leiden vakmensen op die ons erfgoed overeind houden.** De huidige vakmensen gaan een voor een met pensioen en er komen er te weinig voor terug. Elke restauratie die wij meefinancieren wordt daarom ook een leerwerkplek. Dat organiseren we via de Utrecht Talent Alliantie, samen met mbo-instellingen, restauratiebedrijven en monumenteigenaren.
- 620 • **Leegstaand erfgoed gebruiken we voor wonen en maatschappelijke functies.** Een leeg gebouw vervalt sneller dan een gebouw in gebruik. Wij geven voorrang aan herbestemming tot woningen, dorpshuizen, bibliotheekpunten en andere maatschappelijke functies. Adviseurs cultureel erfgoed worden vast onderdeel van de flexpool versnelling woningbouw, zodat gemeenten bij een verbouwing de kennis in huis hebben.

Sport en recreatie

625 Sport en recreatie zijn belangrijk voor ieders gezondheid, sociale verbinding en gelijke kansen, en we vinden het bovendien heel leuk. Daarom zet PRO zich ervoor in dat iedereen lekker kan bewegen, ongeacht wie je bent, wat je verdient of wat je lichaam kan. We koesteren de verenigingen die dit mogelijk maken, zorgen er samen voor dat er genoeg vrijwilligers zijn en dat verenigingen kunnen verduurzamen. Een goede leefomgeving nodigt uit om te bewegen en onze natuur biedt daarvoor volop ruimte. Maar op sommige plekken zorgt de toenemende drukte ook voor schade aan de natuur. Daarom maken we weloverwogen keuzes om sport, recreatie en natuur met elkaar in balans te brengen.

635 **Over vier jaar:** kan iedere inwoner binnen 30 minuten per fiets of openbaar vervoer een regionale sportvoorziening bereiken. Meer kinderen en volwassenen met een laag inkomen maken gebruik van het Jeugdfonds en Volwassenenfonds Sport & Cultuur. Sportclubs krijgen structurele hulp bij verduurzaming. En sportparken worden groener en beter bestand tegen hitte en wateroverlast. Natuur- en recreatiegebieden zijn beter bereikbaar per fiets en OV en er ligt een provinciaal zoneringsplan dat duidelijk maakt waar ruimte is voor recreatie en waar de natuur rust nodig heeft.

640 **Over tien jaar:** kan iedereen in Utrecht dichtbij huis sporten, bewegen en recreëren, ongeacht inkomen, beperking of woonplaats. Zwembaden, ijsbanen en andere regionale sportvoorzieningen worden gezamenlijk in de regio in stand gehouden. Sportclubs hebben betaalbare contributies en energiezuinige, groene accommodaties. Natuurgebieden zijn goed bereikbaar zonder auto. Drukke recreatie en kwetsbare natuur hebben ieder de ruimte en bestaan duurzaam naast elkaar.

Zo maken we het waar

645 **We realiseren betere toegang tot sport en recreatie door de hele provincie.** Sport en recreatie zijn niet voor iedereen even toegankelijk, bijvoorbeeld omdat de voorzieningen te ver van huis zijn of te duur. Als provincie werken we vooral aan gedeelde sportvoorzieningen die meerdere gemeenten bedienen, zoals zwembaden, ijsbanen en atletiekbanen. PRO wil dat elke inwoner binnen 30 minuten per fiets of OV bij zo'n sportlocatie kan komen.

- 650 • **We zorgen voor een gedeelde sportvoorziening binnen bereik voor iedere inwoner.** Nu bepaalt vaak de begroting van één gemeente of een voorziening blijft. Daarom brengen we dit onder in de regionale programmering zoals we al doen bij woningbouw en bedrijventerreinen. We stimuleren buurgemeenten dan om substantieel bij te dragen.
- 655 • **We zorgen ervoor dat meer kinderen gebruik maken van het Jeugdfonds en Volwassenenfonds Sport & Cultuur.** Deze fondsen helpen veel mensen om sport te kunnen betalen. We zorgen voor meer bekendheid en toeleiding naar het fonds zodat het bereikt groter wordt. Wij maken het bereik per gemeente zichtbaar en ondersteunen gemeenten die daarop achterblijven.
- 660 • **We halen de Special Olympics Nationale Spelen (in 2030 of 2032) naar onze provincie.** Aan dit mooie evenement gericht op inclusie, plezier en *empowerment* doen zo'n 3.000 sporters met een verstandelijke beperking mee. Om dit mogelijk te maken zetten we in op bijdragen van het ministerie van VWS en gemeenten door de hele provincie.
- 665 • **Beweegvriendelijke inrichting wordt de standaard in onze eigen recreatiegebieden en langs onze routes.** De bestaande subsidieregeling voor sport in de openbare ruimte, nu 200.000 euro per jaar, zetten we voort na 2027.
- 670 • **We steunen (top)sportevenementen alleen als ze kansengelijkheid vergroten.** Publiek geld is er niet alleen voor topsporters en helemaal niet voor grote commerciële evenementen. Provinciale steun gaat naar wat inwoners structureel meer kans geeft om te sporten. Denk aan een schoolprogramma of een voorziening die blijft staan. Ook een regionaal talentprogramma telt mee, als het maar voor iedereen én betaalbaar is.
- **We pakken discriminatie in de sport aan en maken clubs veilig en welkom voor iedereen.** Sport en recreatie staan al jaren in de top van discriminatiemeldingen. Mensen met een beperking sporten aantoonbaar minder. Eén op de drie queer-sporters krijgt negatieve opmerkingen te horen. Via onze regierol in het Provinciaal Sport Akkoord werken we hieraan. Sociale veiligheid wordt een eis bij sportsubsidies en verenigingen kunnen gratis workshops

675 volgen over discriminatie en diversiteit. We maken meldingen van discriminatie makkelijker en zetten in op meer diversiteit onder sporters én bestuurders.

We zorgen voor sportclubs die de buurt koel en groen houden.

680 Slecht geïsoleerde kantines, oude ketels of een verouderde ijsbaaninstallatie zijn duur. Leden en bezoekers voelen dit vaak door steeds hogere contributies. Verenigingen willen graag verduurzamen, maar hebben het geld en de expertise niet. En het bestuur bestaat uit vrijwilligers die er hun avonden in moeten steken. Elke euro die niet naar de energierekening gaat, is een euro die de contributie laag houdt. Dat scheelt direct voor gezinnen die nu al moeten rekenen of hun kind kan blijven voetballen. Daarom zijn dit onze voorstellen:

- 685
- **We helpen sportlocaties bij de energietransitie.** Bijvoorbeeld met zonnepanelen, batterijopslag of een aansluiting op het warmtenet. Via het Energiefonds Utrecht blijven leningen mogelijk. Met de Utrechtse Plus krijgt een club gratis een energiescan en begeleiding.
 - **We betalen mee aan bomen en waterberging op sportparken, zodat velden hitte en regen opvangen** in plaats van de straat eromheen. Een sportpark is vaak het grootste open terrein in een wijk, maar valt nu tussen twee begrotingen in. Het is geen recreatiegebied en geen vastgesteld budget bij sport. Wij maken jaarlijks een half miljoen euro vrij om samen met gemeenten sportparken te gebruiken voor klimaatadaptatie.
- 690
- 695

Levendig en weerbaar groen brengen we binnen handbereik voor iedereen.

Buiten zijn maakt ons gezonder en gelukkiger én ons groen is van ons allemaal. De Veenplassen, de Utrechtse Heuvelrug en de uiterwaarden van de Lek moeten we koesteren. Toch is natuur niet voor iedereen even dichtbij. Mensen zijn soms een half uur onderweg naar het eerste stuk natuur. Dat zorgt ook voor drukke natuurgebieden. Zwerfvuil neemt toe, planten verdwijnen en dieren trekken zich terug. Daar maken we werk van:

700

- **Natuurgebieden maken we goed bereikbaar met de fiets en het openbaar vervoer.** We onderzoeken de bosbus als aanvulling op het OV, een extra dienst speciaal voor natuurbezoek. Ook investeren we in ecologische verbindingen tussen stadsgroen en natuurgebieden, en in routes die natuur, erfgoed en architectuur combineren.
 - **We maken een zoneringsplan voor recreatie en natuur.** Wij nemen het initiatief voor een gezamenlijk plan met terreinbeheerders, gemeenten en het Nationaal Park waarin zowel recreatie als rust voor de natuur hun plek krijgen. De zonering verankeren we in de Omgevingsverordening. Recreatie en watersporten beperken we waar de natuur dat vraagt, bijvoorbeeld bij broedweides en kwetsbare oevers. Kanoroutes nemen we op in het provinciale routenetwerk.
 - **We draaien de bezuinigingen op beheer en toezicht van natuurrecreatiegebieden terug.** De beheerovereenkomsten voor de gebieden rond de steden lopen eind 2027 af, waarna de provincie drie ton per jaar schraapt. Wij verlengen deze overeenkomsten en zetten dat bedrag terug, reserveren structureel geld voor meer groene boas en eisen fysieke toegankelijkheid bij elke bijdrage aan natuurrecreatiegebieden.
 - **Wandel- en fietspaden over boerenland en landgoederen blijven open.** Afspraken staan nu verspreid bij allerlei organisaties en grondeigenaren, waardoor niemand op tijd ziet welk contract afloopt en een pad ineens kan sluiten. Wij laten het Routebureau Utrecht deze contracten bijhouden en op tijd verlengen, en betalen grondeigenaren een reële vergoeding om open te blijven.
- 705
- 710
- 715
- 720

725

730

2. Gezond voor mens & dier

Hoe we omgaan met onze omgeving bepaalt in belangrijke mate hoe prettig wij kunnen leven in onze provincie. De kwaliteit van ons water en onze natuur staat onder druk en voor onze landbouw en de bescherming van dieren zijn keuzes nodig. Met het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) ligt er een ambitieus plan om met de transitie van het landelijk gebied aan de slag te gaan. We zijn als PRO trots op dit mooie resultaat van onze voorgangers en staan daar vol achter. De komende jaren zetten wij maximaal in op de uitvoering van het UPLG.

Natuur

745 De provincie Utrecht herbergt een bijzondere diversiteit aan natuur. Op een relatief klein oppervlak hebben we de heuvelrug met prachtige bossen, heide, eeuwenoude veenweidegebieden, uiterwaarden en rivierlandschappen. Maar met doorsnijding door meerdere wegen, veel inwoners en bedrijvigheid staat de natuur onder druk. Gelukkig hebben we al veel bereikt door jaren van progressief leiderschap in onze provincie. Dat willen we doorzetten: door natuur uit te breiden, verder met elkaar te verbinden en nog beter te beschermen. Zodat het aantal plant- en diersoorten weer
750 toeneemt en er meer ruimte komt voor dieren in het wild.

Dit is onze ambitie

- 755 • **Over vier jaar:** hebben we een verder verbonden natuurnetwerk waar ecosystemen in elkaar overlopen. Hebben wij de opgave van 1.570 hectare nieuwe natuur uit het Akkoord van Utrecht gerealiseerd en 1.000 hectare nieuwe natuur ontwikkeld in de groene contour. Er is daarbij voldoende geld gereserveerd om haar te beheren. Ook in steden en dorpen is er meer groen, voor recreatie én om de gevolgen van klimaatverandering op te vangen.
- 760 • **Over tien jaar:** zijn mens en natuur weer in balans. Er is nog eens 2.000 hectare aan nieuwe natuur ontwikkeld in de groene contour. Onze natuur is goed beschermd en heeft eigen rechten. Onze natuurbeheerders hebben voldoende middelen om hun werk te doen.

Zo maken we het waar

We beschermen onze natuur én breiden deze uit.

765 In Utrecht zijn natuurgebieden vaak klein en geïsoleerd. Dit is slecht voor de biodiversiteit en zorgt voor meer contact tussen mens en dier. In 2028 moet het Natuurnetwerk Nederland (NNN) gerealiseerd zijn. De daarvoor benodigde 1.570 hectare aan nieuwe natuur moet nog gerealiseerd worden. We zijn nu pas over de helft. Daarom zorgen wij voor een versnelling:

- 770 • **We realiseren meer natuur en verbinden natuurgebieden.** In de aankomende bestuursperiode willen we de opgave van 1.570 hectare nieuwe natuur volledig gerealiseerd hebben. We kopen gronden aan en vestigen waar nodig een voorkeursrecht op gronden. Als de provincie het eerste recht van koop heeft, kunnen we de natuurdoelen sneller bereiken. Voor PRO is onteigening altijd een uiterste optie om natuurdoelen te realiseren.
- 775 • **We blijven samenwerken met onze partners om natuur in de Groene Contour te ontwikkelen.** Dit zijn gebieden die grenzen aan het NNN en belangrijk zijn voor de natuur, maar alleen op particulier initiatief ontwikkeld mogen worden. Dat gaat te langzaam. Daarom maken we met de partners van het Akkoord van Utrecht afspraken om de realisatie te versnellen. Van de 3.000 hectare groene contour willen we 1.000 hectare realiseren in de komende vier jaar en nog eens 2.000 hectare vóór 2040.
- 780 • **We steunen initiatieven om van natuurgebieden rechtspersonen te maken**, in lijn met de lopende Rechten voor de Natuur-initiatieven voor de Veluwe en het Waddengebied. We onderzoeken of we van de meest biodiverse gebieden, bijvoorbeeld de Utrechtse Heuvelrug en vliegbasis Soesterberg, een Natura2000-gebied kunnen maken.
- 785 • **We maken een verbinding tussen de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe.** Deze verbinding is belangrijk voor het Natuurnetwerk Nederland, maar is in het verleden van de kaart verdwenen door bezuinigingen van het Rijk. Wat PRO betreft komt de natuurverbinding terug op de kaart. Samen met de provincie Gelderland maken we werk van de aanleg ervan.
- 790 • **We gaan door met het strategisch bosbeleid en behalen de eerder afgesproken doelen.** Dat betekent dat we in 2030: 500 hectare bos in het Natuurnetwerk Nederland, 500 hectare in de Groene Contour en 500 daarbuiten in de omgeving van steden of dorpen of via voedselbossen gerealiseerd hebben.
- 795 • **We beschermen de bestaande natuur.** Bosbouw vindt niet plaats in aangewezen natuurgebieden, maar in private bossen op commerciële bodem. Bijvoorbeeld op voormalig agrarische grond.
- **We zetten een bomenbank op voor gemeenten**, zodat gezonde bomen niet onnodig gekapt hoeven te worden. In plaats daarvan kunnen ze naar gemeenten die bomen nodig hebben bij een project.

- **Aantasting van natuur compenseren we.** Uiteraard willen we aantasting in de eerste plaats voorkomen. Op plekken waar dat toch noodzakelijk is, willen we dat de aantasting niet alleen compenseren, maar zorgen we ervoor dat de natuur er per saldo op vooruit gaat.
- **We nemen onze verantwoordelijkheid in het uitvoeren van de Natuurherstelverordening en het Natuurplan.** We lobbyen bij het Rijk voor voldoende middelen.
- **We bouwen in balans met de natuur.** Bij alle ruimtelijke ontwikkelingen is natuurinclusief bouwen het uitgangspunt.

805 Dierenwelzijn

Er wonen talloze dieren in Utrecht, zowel in de natuur als gedomesticeerd. Dieren verdienen bescherming: zij hebben voldoende ruimte nodig om te leven en hun natuurlijk gedrag te vertonen. PRO wil een einde maken aan de intensieve veehouderij, de jacht beperken en ervoor zorgen dat natuurgebieden voldoende ruimte bieden.

Dit is onze ambitie

Over vier jaar: wordt dierenwelzijn standaard meegenomen bij nieuw beleid. We blijven diersoorten beschermen en zorgen ervoor dat zij in balans met mensen kunnen leven. We faseren de intensieve veehouderij uit en voorkomen jacht door in te zetten op preventie.

Over tien jaar: zijn beschermde dierenpopulaties hersteld, is de intensieve veehouderij afgebouwd en is de natuur uitgebreid en verbonden. We zijn een provincie waar mensen en dieren in harmonie samenleven, waar de natuur voldoende ruimte heeft en ook mensen er volop van kunnen genieten.

Zo maken we het waar

Dierenwelzijn is voor ons het uitgangspunt.

Wij zien dieren als volwaardige inwoners van Utrecht, die het recht hebben op een goed leven.

- **We stellen dierenwelzijnsambities op** en zorgen ervoor dat dierenwelzijn al in een vroeg stadium wordt meegenomen in beleidskeuzes.
- **We zorgen ervoor dat er een gedeputeerde komt met dierenwelzijn in de portefeuille.**

We beschermen dieren in het wild.

Sommige dieren in onze provincie staan onder druk door contact met mensen, denk aan wolven, zwijnen en bevers. Andere hebben last van habitatverlies of ziektes. Zo beschermen we dieren:

- **We beschermen diersoorten die hier vroeger leefden en nu terugkeren.** De otter, de wolf, de bever en het wilde zwijn horen bij onze provincie. Schade die zij aanrichten wordt eerlijk vergoed als er aantoonbaar preventieve maatregelen zijn genomen. We stimuleren preventie, en behouden hiervoor de bestaande subsidies.
- **We zien jacht als allerlaatste optie in faunabeheer, niet als startpunt tegen overlast.** We geven alleen toestemming voor jacht als preventieve maatregelen geen oplossing bieden of als dierziekten de kop opsteken. We staan jacht alleen toe voor professionele jagers.
- **We zorgen ervoor dat dieren drukke wegen veilig kunnen oversteken.** Bijvoorbeeld via wildpassages zoals ecotunnels en ecoducten.
- **We beschermen de broedvogels in Utrecht.** We staan maaien en kappen niet toe tussen 15 maart en 15 juli. We versterken weidevogelgebieden en breiden die uit.
- **We brengen de beschikbaarheid van dierenambulances, opvangcentra en dierenartsen in de hele provincie op orde.** En er komt voldoende geld voor een provinciale wildopvang waar gewonde wilde dieren worden opgevangen en verzorgd.
- **We ondersteunen goede natuureducatie voor jongeren** en blijven stimuleren dat iedereen al vroeg in aanraking komt met de natuur.

We bestrijden schadelijke invasieve diersoorten diervriendelijk.

Sommige diersoorten komen hier van nature niet voor en kunnen daardoor schadelijk zijn voor onze natuur. Dit zijn invasieve exoten. Deze dieren beschadigen het ecosysteem doordat ze andere dieren wegconcurreren en inheemse soorten eten of beschadigen. Zo gaan we hiermee om:

- **We gaan door met programma's om schadelijke exoten te bestrijden.** We doen dit bij voorkeur via diervriendelijke methodes en we voorkomen dat er onnodig lijden plaatsvindt.
- **We ondersteunen informatiecampagnes voor katteneigenaren** over de negatieve effecten van loslopende huiskatten. Huiskatten zorgen helaas ook voor enorme schade aan de natuur.
- **We zetten het TNRC-beleid voor zwerkatten voort.** Het afschieten van zwerkatten is dankzij de inzet van PRO verboden en vervangen door Trap, Neuter, Rehome, Care.

We zorgen voor goede leefomstandigheden voor gedomesticeerde dieren.

865 Net als mensen verdienen ook andere dieren in Utrecht een eerlijk en fijn bestaan. Voor gedomesticeerde dieren is ons leidend principe dat we ons inzetten voor hun welzijn:

- 870 • **We bieden geen ruimte aan verdere intensivering van de veehouderij.** We bouwen geen nieuwe megastallen. We bevorderen grondgebonden en extensieve veehouderij met behoud van weidegang. Zo wordt de veestapel kleiner en in balans gebracht met het land.
- **We zetten ons ervoor in dat alle veehouderijen drie sterren scoren in het Beter Leven-keurmerk.** Verhoging van het dierenwelzijn staat voorop in de veehouderij, bij dierproeven en bij door provincies gesteunde innovaties.
- **We werken niet mee aan activiteiten waar dieren worden gebruikt ter vermaak,** of beperkt worden in hun soorteigen gedrag.

875 Duurzame landbouw en gezond voedsel

Met het Utrechts Programma Landelijk Gebied (UPLG) hebben we een duidelijke koers ingezet voor de toekomst van onze landbouw en ons landelijk gebied. Die zetten we door, samen met onze boeren. We werken aan een landbouw die schoon is, waarin boeren samen met de natuur werken en daar eerlijk voor beloond worden. Tegelijkertijd loopt Utrecht voorop in de eiwittransitie naar meer plantaardig voedsel.

Dit is onze ambitie

Over vier jaar: zijn flinke stappen gezet in de transitie naar natuurinclusieve landbouw die klimaatneutraal, circulair, biologisch en dierwaardig is. Minimaal de helft van de grondgebonden landbouwbedrijven werkt natuurinclusief. In Natura2000-gebieden wordt in principe niet meer bemest. Boeren hebben voldoende perspectief om de omslag naar natuurinclusieve landbouw te maken. Juist extensieve bedrijven kunnen een toekomst opbouwen. Dit realiseren we door hen te stimuleren en ondersteunen via subsidies, langjarige vergoedingen, bedrijfsbegeleiding, kennisontwikkeling en gebiedsgerichte projecten.

Over tien jaar: bestaat ons landelijk gebied uit levendig landschap met voldoende biodiverse landschapselementen. De stikstofuitstoot is met 50% verminderd ten opzichte van 2019. Dat betekent dat boeren natuurinclusief en met minder emissies werken en voldoende verdienen om hun bedrijf toekomstbestendig voor te zetten. De Utrechtse landbouw is in balans en verbonden met de natuur. Boeren zijn ook landschapsbeheerders en voelen zich, zoals veruit de meesten nu al, verantwoordelijk voor de Utrechtse natuur.

Zo maken we het waar

900 We komen in actie voor een schone landbouw.

Landbouw heeft op dit moment een grote impact op de natuur en onze maatschappij. Landbouwgif vervuult de bodem en het grondwater en is ongezond voor mens en dier. Door decennia van te veel stikstofuitstoot als gevolg van zwabberend Rijksbeleid zit ons land op slot. De natuur heeft eronder te lijden en het is bijna onmogelijk geworden om bouwvergunningen af te geven in elke sector. Daarom zijn dit onze voorstellen:

- **We voeren de maatregelen in het UPLG en uit** om de natuur te beschermen en de vergunningverlening weer op gang te krijgen.
- **We stoppen de steun aan ineffectieve, dure technische innovaties.** Provinciale subsidies gaan alleen naar innovaties wanneer ze bewezen effectief zijn.
- **We halen PAS-melders uit de onzekerheid.** Zodra er genoeg stikstofreductie is gerealiseerd, worden zij zo snel mogelijk gelegaliseerd.
- **We dringen het gebruik van landbouwgif maximaal terug** door biologisch en natuurinclusief boeren te stimuleren. We trekken samen op met de waterschappen in ons streven naar een gifvrije provincie.
- **We ontwikkelen betere regelingen die boeren belonen** voor landschapsbeheer, biodiversiteit, schoon water en een gezonde bodem.

920 We gaan over naar natuurinclusieve landbouw.

Boeren zijn belangrijke partners in onze missie om het landschap gezonder, biodiverser en klimaatbestendiger te maken. Samen met hen werken wij aan een divers landschap met houtwallen, kruidenrijke graslanden en meanderende beekjes en sloten. Een landschap waar boeren kunnen ondernemen en waar mensen, flora, fauna en funga zich thuis voelen. Daarvoor nemen wij de volgende stappen:

- **We zorgen voor eerlijke en op duurzaamheid gerichte subsidies.** De huidige regelingen evalueren we.
- **We zetten ons in voor duurzame, inclusieve en biologische landbouw.** We stellen dit waar mogelijk als voorwaarde bij pachtcontracten met of in opdracht van de provincie.
- **We steunen de bestaande extensieve boeren én omschakelaars.** Samen werken we aan de transitie naar een natuurinclusieve landbouw die circulair, klimaatneutraal en dierwaardig

is. En waarbij de boer nog altijd een goede boterham verdient, bijvoorbeeld door de bedrijfsvoering te verbreden met andere activiteiten.

- **We zetten de 'Visie agrarisch natuurbeheer 2023-2028' door** en komen in 2028 met een vernieuwde visie tot 2033. Kernpunten zijn: betere vergoedingen, biodiversiteits- en landschapsherstel en bestaanszekerheid voor natuurinclusieve boeren.
- **We zetten de gebiedsgerichte aanpak van het UPLG voort.** Onder andere met plattelandcoaches die boeren ondersteunen bij het maken van de transitie.

We zetten in op gezond voedsel en de eiwittransitie.

Ons voedselsysteem wordt gevormd door een complexe keten. Van producent tot consument en alle schakels die daar tussen zitten (zoals supermarkten, zorginstellingen, horeca, kantines). Of die daaromheen actief zijn (zoals banken, leveranciers van diervoeder of kunstmest). Die ketens moeten korter én moeten ook hun verantwoordelijkheid nemen:

- **Wij gaan voor korte ketens.** In Utrecht zijn stad en land dichtbij elkaar en kunnen we vaak direct bij de boer kopen. We zorgen ervoor dat boeren een eerlijke prijs voor hun producten krijgen.
- **We zetten onze Provinciale Voedselagenda voort en versterken die waar nodig.** We bieden steun aan gemeenten bij het ontwikkelen van lokaal voedselbeleid, een gezonde voedselomgeving, het verminderen van voedselverspilling en de omschakeling naar meer plantaardig (80%) en minder dierlijk (20%) voedsel.

Water

955 De provincie Utrecht is rijk aan water en natuur. Van de Utrechtse Heuvelrug en het Kromme Rijngebied tot onze polders, plassen en de Lek: water maakt onze provincie groen, leefbaar en economisch sterk. Maar voldoende en schoon water is niet langer vanzelfsprekend. Droogte, vervuiling en een groeiende watervraag zetten ons watersysteem onder druk, terwijl hevige neerslag juist voor wateroverlast zorgt.

960 Niet alle problemen worden ons door de natuur opgedrongen. Jarenlang waren we in Utrecht kampioen water afvoeren. Daar betalen we nu de prijs voor. In onze veengebieden daalt de bodem, met schade aan funderingen tot gevolg. Ook spreken we inmiddels over drinkwatercongestie: beschikbare bronnen staan onder druk en de aansluiting van nieuwe woningen op het drinkwaternet is niet langer vanzelfsprekend. Daarom moeten we anders omgaan met ons watersysteem.

Dit is onze ambitie

965 **Over vier jaar:** hebben we onze waterkwaliteitsdoelen (KRW) gehaald, maken wij ruimte voor water, hebben wij grenzen gesteld aan grondwateronttrekkingen en hebben we een multibronnenstrategie om drinkwatercongestie te voorkomen.

Over tien jaar: zijn watergebruik en watervoorraad duurzaam in balans, is onze waterkwaliteit zichtbaar verbeterd en passen ruimtelijke ontwikkelingen bij wat onze provincie aankan.

Zo maken we het waar

- 970 • **We zetten alles op alles voor schoon en gezond water en voorkomen een nieuwe stikstofcrisis.** We maken voldoende middelen vrij om de waterkwaliteitsambities uit het UPLG waar te maken. We dringen het gebruik van schadelijke bestrijdingsmiddelen terug.
- 975 • **We gaan zuiniger om met ons water en stellen grenzen aan grondwatergebruik.** We brengen per grondwatersysteem in beeld hoeveel grondwater duurzaam kan worden onttrokken en stellen waar nodig een ontrekkingsplafond vast. Als landelijk beleid uitblijft, voert PRO in de provincie Utrecht een voorkeursvolgorde in: drinkwater krijgt prioriteit. Daarbij verlagen we de provinciale heffing voor grondwateronttrekkingen, zodat bedrijven gaan meebetalen aan het herstel van het grondwatersysteem.
- 980 • **Water vasthouden in plaats van afvoeren.** We zetten de Blauwe Agenda op de Utrechtse Heuvelrug voort en investeren in innovatieve oplossingen, zoals het veilig infiltreren van verder gezuiverd afvalwater.
- 985 • **We geven water de ruimte en beschermen onze provincie tegen te veel water.** We zorgen dat er voldoende ruimte beschikbaar is om bij extreme neerslag en hoogwater tijdelijk water op te vangen. Daarbij zoeken we naar slimme combinaties met natuur, biodiversiteit en recreatie, zodat ruimte voor water ook bijdraagt aan een groene en aantrekkelijke provincie.
- 990 • **We zorgen voor voldoende en betrouwbare bronnen voor ons drinkwater.** Drinkwaterbedrijven moet minder afhankelijk worden van één type bron en meer gebruik maken van alternatieve bronnen. Daarom maken we een Utrechtse bronnenkaart en we koppelen bronnen aan grote watervragers waar het grondwater onder druk staat. We helpen bewezen technieken voor alternatieve waterbronnen van pilot naar praktijk. Waar geen alternatief voor grondwater beschikbaar is, nemen we onze verantwoordelijkheid en zorgen we voor snellere vergunningprocedures voor nieuwe drinkwaterbronnen.
- 995 • **We remmen de bodemdaling in onze veenweiden.** De ambitie om de grondwaterstand te verhogen naar gemiddeld 40 centimeter onder maaiveld ligt er al. Wat ons betreft mag deze nog hoger. We werken samen met waterschappen aan een actieve grondstrategie en de introductie van een nieuwe functie 'veenweidelandbouw', die het voor waterschappen mogelijk maakt om een beter passend peilbesluit te nemen.
- 1000 • **Inundatiegebieden van de Hollandse Waterlinies benutten we slim.** De historische inundatiegebieden liggen vaak op de laagste delen van het landschap en zijn daardoor geschikt om water langer vast te houden en tijdelijk te bergen.
- **We laten woningbouw niet wachten op nieuwe eisen voor grijs drinkwater.** We gebruiken nu veel drinkwater voor toepassingen waarvoor die hoge kwaliteit niet altijd nodig is, zoals het doorspoelen van het toilet. Het gebruik van regenwater of water van een andere kwaliteit kan

1005

bijdragen aan het verminderen van ons drinkwatergebruik. Bij nieuwbouw willen we die kansen benutten, maar niet als dat leidt tot vertraging van de bouw. Waar grijze systemen zonder vertraging aangelegd kunnen worden, doen we dat.

3.

1010

Een werkende provincie, energiek en in beweging

1015

Een sterke economie draait niet om eindeloze groei of steeds meer welvaart. Het gaat om een economie die werkt voor mensen én voor de toekomst. Daarvoor moeten we anders omgaan met energie, de opwek ervan en de manier waarop we werken en produceren. Duurzaamheid en coöperatief eigendom staan centraal. Want de energietransitie en een sterke, toekomstbestendige economie maken we samen.

Ook goede bereikbaarheid is belangrijk voor een provincie die werkt. Met toegankelijk openbaar vervoer, goede fiets- en wandelverbindingen en – waar nodig – de auto.

1020 Energie van eigen bodem: eerlijk en groen

1025 Voor een fijn leven in de provincie Utrecht kunnen we niet zonder schone en betaalbare energie. Maar die energievoorziening staat onder druk. De klimaatcrisis dwingt ons om snel afscheid te nemen van fossiele energie. Tegelijkertijd maken geopolitieke ontwikkelingen ons kwetsbaar voor schommelende energieprijzen en afhankelijkheid van olie en gas. En terwijl de vraag naar elektriciteit snel groeit, kan het elektriciteitsnet die groei op veel plekken niet bijbenen. Nieuwe woningen, scholen en bedrijven wachten daardoor op een aansluiting. We kunnen niet doorgaan op de huidige weg.

1030 Dit vraagt om een fundamentele verandering in hoe we energie opwekken en gebruiken. We moeten energie besparen, overstappen op duurzame bronnen en slimmer omgaan met de schaarse ruimte op het elektriciteitsnet. Dat kunnen we niet alleen individueel oplossen. Juist collectieve oplossingen bieden kansen: samen energie opwekken, delen en lokaal zeggenschap organiseren. PRO werkt toe naar een energieneutrale provincie Utrecht in 2040. We kiezen voor meer lokale, duurzame energie en voor een energievoorziening waarin inwoners en gemeenschappen zelf zeggenschap en voordeel hebben.

Dit is onze ambitie

1040 **Over vier jaar:** zijn de meeste huizen goed geïsoleerd. Onze energiedoelstellingen zijn gehaald en er wordt volop geïnvesteerd in het stroomnet. Er rijden 25.000 elektrische auto's die met hun accu op piekmomenten stroom terugleveren aan het net.

1045 **Over tien jaar:** hebben we de opwek van zon en wind verdubbeld. Deze energie is in handen van inwoners zelf. Door slim gebruik van het net, uitbreidingen en energieafspraken vormt netcongestie geen probleem meer voor het aansluiten van woningen, bedrijven en scholen.

Zo maken we het waar

We zetten in op collectieve, slimme en efficiënte energie van eigen bodem.

1050 Dit zijn onze voorstellen:

- **We blijven vol inzetten op zonne- en windenergie.** Het zijn de schone, betaalbare en betrouwbare alternatieven voor fossiele energie en maken ons minder afhankelijk van olie en gas.
- **We willen voldoende opwek op eigen bodem.** Daarom halen we onze regionale doelen voor energieopwek (Regionale Energiestrategie, RES) en willen we in 2035 de opwek met zon en wind verdubbelen.
- **We gaan voor 100% lokaal opgewekte energie in handen van inwoners.** Inwoners profiteren van en krijgen zeggenschap over hun energievoorziening, in plaats van dat de winsten en zeggenschap naar grote energiebedrijven gaan. Daarom blijven wij inzetten op het ondersteunen en ontwikkelen van energiecoöperaties en -gemeenschappen. Zo kunnen buurtbewoners samen een oplossing vormen voor netcongestie en profiteren ook gewone mensen van de energie van eigen bodem.
- Als RES-regio's hun doelen niet halen, **gebruiken we de provinciale bevoegdheid om energieopwek zoals windenergie te realiseren.**
- **We realiseren warmtenetten waar dat geschikt is**, al dan niet verwarmd door aqua- of geothermie, die coöperatief of publiek eigendom zijn. Die hebben minder elektriciteit nodig dan individuele warmtepompen en verminderen daarmee de druk op het stroomnet. We ondersteunen daarom gemeenten met de uitrol en exploitatie van warmtenetten met de Utrechtse Warmte Onderneming (UWO).
- **We helpen warmtegemeenschappen** met toegang tot de juiste kennis en geld met hulp van de Natuur en Milieufederatie Utrecht en Energie van Utrecht.
- **We stimuleren lokale oplossingen:** elektriciteit in handen van de gemeenschap, zoals Energie Coöperatie Kersenweide Odijk (ECKO) in nieuwbouwwijk Kersenweide in Odijk.
- **We stimuleren multifunctioneel grondgebruik:** energieopwek en -infrastructuur combineren met wonen/werken/recreëren/landbouw en waterberging. Ook stimuleren we zonnepanelen op daken in combinatie met batterijopslag.
- **We geven geen nieuwe vergunningen uit voor biomassa.**

We pakken energiearmoede aan.

- 1080
- **We zetten het isolatie-offensief breder voort:** we verdubbelen het budget en verbreden de aanpak, met voorrang voor slecht geïsoleerde woningen van mensen met weinig te besteden. Via het Energie Diensten Centrum helpen we samen met gemeenten deze woningen te isoleren. Zo besparen bewoners op hun energierekening, wonen ze comfortabeler én zijn hun huizen klaar voor duurzame warmte.
- 1085
- **Warmtenetten organiseren we zoveel mogelijk publiek of coöperatief.** Voor grotere netten is dit ook al verplicht. Zo houden bewoners zeggenschap over hun warmtevoorziening en voorkomen we dat de opbrengsten vooral bij commerciële partijen terechtkomen.

We lossen netcongestie op en verhelpen de aansluitstop.

- 1090
- We zetten alle macht van de provincie in om het stroomnet te versterken: in haar rol als aandeelhouder van Stedin, in de ruimtelijke ordening en bij het stimuleren van slim gebruik van het elektriciteitsnet. Dit zijn onze voorstellen:
- 1095
- We reserveren op tijd ruimte voor energie-infrastructuur: **de provincie helpt proactief mee zoeken naar locaties voor netuitbreidingen.** We geven prioriteit aan het zo snel mogelijk realiseren van de belangrijkste netuitbreidingen, zoals de hoogspanningsstations Breukelen-Kortrijk, Amersfoort-Noord en Utrecht-Noord.
- 1100
- **We erkennen energieprojecten** als projecten van groot openbaar belang.
 - **We zetten meer in op flexibel gebruik van het elektriciteitsnet.** Met een provinciaal batterijbeleid, flexibele opwek en gerichte afschaling van bedrijven verminderen we de piekvraag op het elektriciteitsnet.
- 1105
- **We stimuleren systeem- en buurtbatterijen** om de druk op het stroomnet te verlichten.
 - **We stimuleren bedrijven om hun energie te delen**, bijvoorbeeld via energyhubs. Door lokaal energie te delen, kunnen bedrijven slimmer omgaan met de beschikbare ruimte op het net en ontstaat ruimte voor nieuwe aansluitingen.
- 1110
- We zorgen ervoor dat ook alle andere nieuwe ontwikkelingen **netbewust en waar mogelijk netpositief** worden, zoals de bouw van woningen, scholen en bedrijven. Ook nieuwe woningen bouwen we netbewust.
 - **We stimuleren en benutten innovaties**, zoals bidirectioneel laden en energiemanagementsystemen die de piekbelasting tegengaan. Over 4 jaar hebben we 25.000 auto's die op piekmomenten energie kunnen terugleveren op het net.
 - **We werken toe naar samenhangende energieafspraken** met alle Utrechtse gemeenten om netcongestie van de toekomst te voorkomen.
 - **We maken energie een belangrijk element in ruimtelijke keuzes:** bij nieuwe grote energievragers wegen we inpassingen in het energiesysteem mee.
- 1115

Geen ruimte voor kernenergie

We zien geen ruimte voor kerncentrales in de provincie Utrecht, ook niet voor kleinere modulaire kernreactoren (SMR's). Voor 2050 bieden deze geen oplossing. Bovendien kosten ze veel geld, produceren ze gevaarlijk radioactief afval én leidt het onderzoeken van kernenergie alleen maar af van wat nu nodig is voor een snelle, realistische en eerlijke energietransitie in de provincie Utrecht. Kernenergie of SMR's zijn daarom geen betaalbare oplossing in een energiesysteem met veel zon en wind.

Netbewust bouwen

Netbewust bouwen betekent dat er in bouwprojecten slim wordt omgegaan met de beschikbare stroom. Bijvoorbeeld door een collectief verwarmingssysteem toe te passen. In plaats van individuele warmtepompen is er dan minder elektriciteit vanuit het net nodig om meer woningen te verwarmen. De provincie Utrecht loopt hiermee voorop en heeft al een paar mooie praktijkvoorbeelden: IJsseloevers in IJsselstein, of de woningen in de Merwedekanaalzone in Utrecht. Hier worden een gedeeld warmtesysteem, een slimme parkeerhub, zon op dak en batterijen gecombineerd.

Zo ontstaat er ondanks netcongestie ruimte voor nieuwe woningen.

Meer doen met dezelfde ruimte

Door functies te combineren, halen we meer uit onze schaarse ruimte. AgriPV laat zien hoe zonne-energie en landbouw elkaar kunnen versterken. Zonnepanelen beschermen bijvoorbeeld zachtfruit tegen felle zon en leveren tegelijk duurzame energie. Een mooie win-win.

Bereikbaarheid

1120 Bereikbaarheid is een voorwaarde om mee te doen aan de samenleving. Iedereen moet zich veilig, betaalbaar, betrouwbaar en duurzaam kunnen verplaatsen naar werk, school, zorg, sport en sociale contacten. Ongeacht waar je woont, hoeveel je verdient, hoe digitaal vaardig je bent en of je een beperking hebt.

1125 Onze provincie groeit. Er komen tienduizenden woningen en nieuwe banen bij, terwijl de ruimte schaars is. Tegelijkertijd lopen wegen steeds vaker vast en staat ook het openbaar vervoer onder druk. Meer ruimte voor de auto is geen houdbare oplossing. We moeten de beschikbare ruimte slimmer benutten en ervoor zorgen dat mensen zich op verschillende manieren kunnen verplaatsen.

1130 Openbaar vervoer, fietsen en lopen zijn de ruggengraat van ons mobiliteitssysteem, aangevuld met deelvervoer en de auto waar die nodig is. Bij keuzes rondom mobiliteit kijken we niet alleen naar doorstroming, maar ook naar verkeersveiligheid, gezondheid, ruimte, natuur en klimaat. Zo houden we Utrecht bereikbaar en leefbaar.

Dit is onze ambitie

1135 **Over vier jaar:** hebben Utrechters weer toegang tot een hoogwaardig OV-netwerk, waarbij betrouwbaarheid, snelheid en toegankelijkheid centraal staan. Fietsknelpunten zijn opgelost en goede OV-verbindingen zijn de basis van iedere nieuwe woningbouwlocatie.

1140 **Over tien jaar:** hebben we de regie teruggenomen over het provinciale vervoer met een provinciaal OV-bedrijf. Zo kunnen we zelf de kwaliteit en toegankelijkheid van ons OV waarborgen. Daarnaast hebben we grote stappen gezet op OV-projecten die bestaande en nieuwe woningbouw ontsluiten.

Zo maken we het waar

1145 **We maken van het openbaar vervoer een publieke basisvoorziening.**

Openbaar vervoer moet betaalbaar, toegankelijk en betrouwbaar zijn. Naast reizigersaantallen en kosten telt ook de maatschappelijke waarde van een verbinding. Daarom zijn dit onze voorstellen:

- 1150 ● **Voordat een lijn of halte verdwijnt, komt er een maatschappelijke bereikbaarheidstoets.** We kijken daarbij naar wie afhankelijk is van de verbinding, welke alternatieven beschikbaar zijn en wat de gevolgen zijn voor toegang tot werk, onderwijs en zorg. Een lijn of halte verdwijnt niet zonder een toegankelijk en betrouwbaar alternatief. Daarbij kijken we ook naar creatieve oplossingen.
- 1155 ● **In gebieden waar bereikbaarheid onder druk staat, blijven we experimenteren met verschillende vormen van vervoer** die aansluiten op de lokale behoefte, in samenwerking met de gemeente en de lokale inwoners. Denk aan flexvervoer op aanvraag, extra ritten op drukke momenten, kleinere voertuigen en combinaties met deelvervoer. Wat aantoonbaar werkt, maken we structureel onderdeel van het vervoersaanbod. We hanteren harde ondergrenzen waar het vervoer aan moet voldoen en wanneer dit kan worden ingezet. Desgewenst breiden we avond- en nachtvervoer uit, bijvoorbeeld naar studentenlocaties, uitgaansgebieden en grote werklocaties.
- 1160 ● **Voor iedere kern leggen we een minimaal bereikbaarheidsniveau vast.** Zodat ook inwoners van kleinere dorpen toegang houden tot werk, onderwijs, zorg en voorzieningen. We richten onze dienstregelingen zo in dat belangrijke overstappen betrouwbaar op elkaar aansluiten en reizigers niet onnodig lang hoeven te wachten.
- 1165 ● **Samen met gemeenten werken we toe naar gratis openbaar vervoer voor jongeren en mensen met een laag inkomen.** Dat wordt publiek gefinancierd en mag niet leiden tot hogere tarieven voor andere reizigers.
- 1170 ● **Dienstregelingen worden robuuster en beter uitvoerbaar.** We beloven geen frequenties waarvoor personeel, voertuigen en voldoende rijtijd ontbreken.
- **Bussen krijgen op meer provinciale wegen hun eigen rijbaan** op plekken waar dat nodig is. Zodat ze de file kunnen vermijden.

- 1175 • **We werken toe naar een provinciaal OV-bedrijf.** De problemen in het openbaar vervoer laten zien dat meer provinciale regie en publieke zeggenschap nodig zijn. Daarom moet het Utrechtse OV over tien jaar weer in publieke handen zijn. Dat is geen kleine opgave, maar daarmee voorkomen we problemen door concessiewissels en garanderen we dat publiek geld voor OV daadwerkelijk aan OV wordt besteed.

We maken haltes, voertuigen en reisinformatie toegankelijk voor iedereen.

Toegankelijkheid is een recht. Het VN-verdrag Handicap wordt een meetbare voorwaarde in het mobiliteitsbeleid en in OV-concessies. Voertuigen, haltes, reisinformatie en ondersteuning moeten samen een zelfstandig bruikbare reis mogelijk maken voor iedereen. Daarom zijn dit onze voorstellen:

- 1185 • **Mensen met een lichamelijke, visuele, verstandelijke of andere beperking en ouderen krijgen structureel meer invloed** op het ontwerp en de beoordeling van haltes, voertuigen en reisinformatie. Knelpunten die uit toegankelijkheidsschouwen naar voren komen, worden openbaar gemaakt en krijgen een concrete termijn waarbinnen de provincie of verantwoordelijke wegbeheerder ze moet oplossen.
- 1190 • **We onderzoeken waar en waarom reizigers zich onveilig voelen.** We hebben daarbij expliciete aandacht voor vrouwen, trans personen, LHBTIQA+ reizigers en andere groepen die vaker intimidatie of discriminatie ervaren.
- 1195 • **We betrekken vrouwen, LHBTIQA+ personen, ouderen en mensen met een beperking bij veiligheidsschouwen** rondom de inrichting en vernieuwing van haltes, stations, mobiliteitshubs en de routes ernaartoe. We kijken niet alleen naar de halte zelf, maar ook naar tunnels, doorrijfietsroutes, parkeerplaatsen en looproutes in de omgeving. Vernieuwingen worden vooraf ook getest met ervaringsdeskundigen. Uitkomsten vertalen we naar concrete maatregelen, zoals betere verlichting en zichtlijnen, veilige wachtruimtes en mogelijkheden om snel hulp te krijgen.
- 1200 • **We maken met vervoerders betere afspraken in concessies** om intimidatie, discriminatie en geweld tegen reizigers en personeel actief tegen te gaan. Ook vragen we hen inzichtelijk te maken welke incidenten plaatsvinden en wat zij doen om herhaling te voorkomen.
- **We zorgen ervoor dat reisinformatie, kaartverkoop en hulp ook niet-digitaal beschikbaar blijft.** Zodat ook mensen die digitaal minder vaardig zijn of geen smartphone hebben, kunnen blijven reizen. Dat vraagt ook dat OV, buurtbussen, regiotaxi en vraagafhankelijk vervoer één begrijpelijk systeem vormen.
- **OV-medewerkers krijgen scholing** om reizigers met dementie, een verstandelijke beperking of andere ondersteuningsbehoefte menselijk te helpen.
- 1205 **Lopen en fietsen gaan voorop.**
Lopen en fietsen blijven volwaardige pijlers van het provinciale beleid. We bouwen verder aan een samenhangend netwerk van veilige, toegankelijke en groene routes tussen woningen, voorzieningen, werklocaties, OV-haltes en het buitengebied. Ons fietsbeleid richt zich op bereikbaarheid, verkeersveiligheid én fietsplezier. Concreet betekent dit:
- 1210 • **We voltooien de doorfietsroutes, pakken ontbrekende schakels aan en verbeteren onveilige schoolroutes en fietsoversteken.** Fietsers en voetgangers scheiden we zoveel mogelijk fysiek van snel verkeer en vrachtverkeer. Bij het ontwerp van fietsroutes kijken we ook naar comfort, aantrekkelijkheid, verlichting, onderhoud, schaduw en de mogelijkheid om zonder onnodige onderbrekingen door te fietsen, ook voor kwetsbare groepen.
- 1215 • **Drukke fietspaden verbreden we en maken we geschikt voor alle typen fietsen:** gewone en aangepaste fietsen, e-bikes en bakfietsen. Opgevoerde fatbikes en andere illegaal aangepaste voertuigen worden strenger aangepakt. Op gevaarlijke plaatsen realiseren we fietsbruggen of -tunnels. We werken onder meer aan oplossingen voor de Demkabrug, een fietsverbinding over de Lek tussen Houten en Culemborg, de oversteek van de A12 bij Bunnik en de Rijnbrug bij Rhenen.
- 1220 • **Stations, haltes en hubs krijgen voldoende gratis of betaalbare, overdekte stallingsruimte,** ook voor driewiel fietsen, scootmobielen en aangepaste fietsen. Het aantal deelfietsen bij knooppunten wordt uitgebreid. Stations, haltes en mobiliteitshubs zijn vanuit alle omliggende wijken en kernen veilig, direct en comfortabel bereikbaar met de fiets of te voet. Ontbrekende verbindingen nemen we op in de provinciale mobiliteitsprogrammering.
- 1225 • **We brengen de veiligheid van fietsoversteken over provinciale wegen systematisch in kaart.** Gevaarlijke oversteken krijgen een concrete planning voor aanpassingen, zoals

- snelheidsverlaging, betere zichtbaarheid, middeneilanden, verkeerslichten of een ongelijkvloerse kruising.
- 1230
- **We bieden gemeenten actief expertise en uitvoeringskracht aan**, om zo te voorkomen dat geld voor fietsveiligheid en duurzame mobiliteit blijft liggen. Provinciale medewerkers en trainees helpen tijdelijk bij projecten en subsidieaanvragen wanneer capaciteitstekorten tot vertraging dreigen te leiden.
- 1235
- **We maken ons hard voor de aanpak van langdurige fietsknelpunten**, waaronder de kruisingen rond de N225 en N227 in Doorn en de aansluiting van de Rijnbrug op de N225 en N233 bij Rhenen.

We verbinden wonen, werken en reizen.

- 1240 De mobiliteitstoets bepaalt of nieuwe woningbouw en werklocaties verantwoord ontwikkeld kunnen worden. Daarbij kijken we niet alleen naar vervoerscapaciteit, maar ook naar veilige looproutes, oversteekplaatsen en toegankelijkheid voor ouderen en mensen met een beperking. Onze voorstellen:

- **We zorgen ervoor dat de kosten van OV-, fiets- en loopvoorzieningen vanaf het begin worden opgenomen** in grondexploitaties en investeringsafspraken.
- 1245
- **Rond grotere steden en op strategische plekken in dorpen ontwikkelen we mobiliteitshubs** waar OV, fiets, deelmobiliteit en waar nodig parkeren samenkomen. Hubs zijn meer dan overstapplaatsen: waar dat past combineren we ze samen met gemeenten met voorzieningen zoals pakketpunten, winkels, zorg, werkplekken en ontmoetingsruimte. Zo versterken mobiliteitshubs de leefbaarheid en vitaliteit van wijken en dorpen.
- 1250
- **We zorgen ervoor dat grote werkgevers, onderwijsinstellingen en evenementenorganisaties afspraken maken over duurzame bereikbaarheid.** Werknemers op bedrijventerreinen mogen niet gedwongen worden een auto te bezitten. Daarom zorgen we voor betrouwbaar openbaar vervoer en veilige fiets- en looproutes.
- 1255
- **Investeren in hoogwaardig openbaar vervoer gebruiken we ook voor nieuwe woningbouw.** We concentreren groei waar goede OV-verbindingen aanwezig zijn of tijdig zijn aan te leggen. Zo worden onder andere Utrecht, Nieuwegein, IJsselstein steeds meer onderdeel van één regionaal netwerk van wonen, werken, onderwijs en voorzieningen.
 - **We zetten in op realisatie van de Merwedelijn** en maken met het Rijk en gemeenten harde afspraken over de financiering, fasering en uitvoering. Er komen geen woningen in Rijnenburg zonder goed OV.

We maken ons hard voor sterke spoor- en regionale verbindingen.

- 1260
- **We zetten in op frequente en betrouwbaardere treinverbindingen** tussen Utrecht Centraal en Woerden, Amersfoort, Veenendaal en Driebergen-Zeist. Station Utrecht Lunetten ontwikkelen we tot regionaal knooppunt met een rechtstreekse verbinding naar het Utrecht Science Park. Veerdiensten blijven als betrouwbare, betaalbare en uitstootvrije schakels onderdeel van het regionale netwerk.
- 1265
- **We bouwen het bestaande tramnet verder uit tot een regionaal netwerk** dat woongebieden, omliggende steden, grote werklocaties en onderwijsgebieden rechtstreeks met elkaar verbindt. Denk aan de Waterlinielijn. De groei van Utrecht vraagt om een schaa sprong in het regionale openbaar vervoer.

We zetten in op minder auto's en veilige dorpen.

- 1270
- **Bij investeringen krijgen lopen, fietsen, openbaar vervoer en deelmobiliteit voorrang boven ruimte voor de auto.** Eerst benutten we bestaande infrastructuur beter. Goed onderhoud van wegen, bruggen, tunnels en fietspaden gaat vóór nieuw asfalt. Voor de bereikbaarheid rond Utrecht en Amersfoort werken we volwaardige alternatieven uit om snelwegen uit te breiden.
- 1275
- **Binnen de bebouwde kom ondersteunen we 30 km/u.** Op provinciale wegen door en langs woonkernen wordt 60 km/u waar mogelijk het uitgangspunt.
 - **We nemen gerichte veiligheidsmaatregelen op smalle wegen in het landelijk gebied** waar fietsers, landbouwverkeer en vrachtwagens dezelfde ruimte gebruiken. Waar mogelijk scheiden we fietsers fysiek van zwaar verkeer. En anders verlagen we de snelheid en zorgen we voor een inrichting die veilig passeren mogelijk maakt.
- 1280
- **We leiden doorgaand vrachtverkeer om** als dat geen bestemming heeft in een dorp of woonkern. Samen met gemeenten wijzen we kernen aan waar vrachtverkeer aantoonbaar

- 1285 leidt tot onveiligheid, geluidsoverlast of slechte luchtkwaliteit. Op die plekken nemen we gerichte maatregelen.
- **Bij herinrichting van provinciale wegen kiezen we voor ontwerpen die veilig gedrag afdwingen.** Dus niet alleen een lager snelheidsbord, maar waar nodig smallere rijstroken, veilige oversteekplaatsen, snelheidsremmende inrichting en fysieke bescherming voor fietsers en voetgangers.
- 1290
- **Deelauto's, deelfietsen en collectief vervoer worden vaste onderdelen van nieuwe wijken, werklocaties en mobiliteitshubs.** In buurten zonder eigen oprit zorgen we voor voldoende laadvoorzieningen..
 - **Op provinciale grond komt geen ruimte voor nieuwe benzine- of dieselstations.** Vrijvallend geld uit wegenprojecten investeren we in OV, fietsen en verkeersveiligheid.
- 1295
- Bij ons krijgen klimaat, luchtkwaliteit, geluid en gezondheid meer gewicht.**
- **Bij mobiliteitsbesluiten geven we voorrang aan projecten** die meerdere doelen tegelijk dienen. Bijvoorbeeld bereikbaarheid, verkeersveiligheid, natuur én gezondheid.
 - **Uiterlijk in 2028 is al het openbaar vervoer in de provincie uitstootvrij.**
 - **We stimuleren logistieke hubs** om goederen te bundelen en met kleinere, schone voertuigen te vervoeren.
- 1300
- **We benutten spoor en binnenvaart** om vrachtwagens uit wijken en dorpen te houden.
 - **We blijven ons verzetten tegen overlast door luchtverkeer.**
 - **Bij provinciale opdrachten stellen we eisen** aan uitstootvrij vervoer, circulariteit, arbeidsvoorwaarden en mensenrechten in productieketens. De laagste prijs is niet doorslaggevend. Publieke waarde wél.
- 1305

Een economie die werkt voor mens en toekomst

1310 PRO staat voor een eerlijke, groene en toekomstbestendige economie met goed werk, een gezonde leefomgeving en bestaanszekerheid voor iedereen. De kracht van onze provincie zit in de mensen die hier wonen en werken, een groene en gezonde leefomgeving, goede voorzieningen en ruimte voor ondernemerschap. Door slim om te gaan met schaarse ruimte, energie en grondstoffen, en door te durven kiezen voor wat sociaal en duurzaam is, bouwen we aan een provincie die ook volgende generaties volop kansen biedt op goed werk en een eerlijk inkomen. Wij kiezen voor een economie

1315 die bij onze provincie past: slim, eerlijk en toekomstbestendig.

Dit is onze ambitie

1320 **Over vier jaar:** kiezen we niet alleen voor meer, maar voor betere economie. Bedrijven die bijdragen aan de energietransitie, eerlijk werk en de circulaire economie krijgen ruimte om te groeien. Tegelijk is Utrecht minder afhankelijk van fossiele energie, kwetsbare ketens en schaarse grondstoffen. Bedrijventerreinen zijn groene, gezonde en circulaire plekken waar ruimte slimmer wordt gebruikt. Ondernemers vinden elkaar en werken samen aan vernieuwing. Bij publieke aanbestedingen, provinciale investeringsfondsen en subsidies ligt de focus op duurzame, controleerbare en

1325 maatschappelijk verantwoorde technologie.

Over tien jaar: functioneert de provincie Utrecht economisch met een nieuwe, frisse kracht en daar plukt iedereen de vruchten van. Er is brede welvaart met oog voor mens, dier én milieu. Alles wat we gebruiken, is onderdeel van de circulaire economie. We hebben zelf de kennis en kunde in huis om van spullen grondstoffen te maken en van grondstoffen weer spullen. Onze afhankelijkheid van

1330 fossiele brandstoffen en kwetsbare ketens is verdwenen. We consumeren niet meer dan wat we nodig hebben en bieden iedereen perspectief op goed werk. Bedrijven werken steeds meer coöperatief: werknemers delen in de winst en hebben zeggenschap over de richting van het bedrijf. Ook op het gebied van (digitale) diensten en energie kunnen we onszelf voorzien. Talent wordt hier opgeleid én

1335 blijft graag in de provincie wonen. Dat geldt voor mensen in alle beroepen. Iedereen moet in Utrecht een bestaan kunnen opbouwen.

Zo maken we het waar

1340 **We zetten publiek geld, ruimte en energie in voor een sterke en duurzame economie.** Daarbij kijken we niet alleen naar financieel rendement, maar vooral naar wat de samenleving eraan heeft:

- 1345 • **We blijven duidelijke maatschappelijke voorwaarden stellen** bij subsidies, investeringen en aanbestedingen en de verdeling van schaarse ruimte en energie. Bijvoorbeeld goed werkgeverschap, eerlijke beloning, verduurzaming en de bijdrage aan de regionale economie.
- **We maken ruimte voor nieuwe ondernemers en initiatieven en versterken de samenwerking** tussen start-ups, scale-ups, sociale ondernemingen, kennisinstellingen en bestaande bedrijven.
- 1350 • **We laten publiek geld maatschappelijk renderen:** bij subsidies, fondsen en investeringen, bijvoorbeeld door de ROM (Regionale Ontwikkelingsmaatschappij) telt vooral wat een investering de samenleving oplevert. Dus niet hoeveel geld terugvloeit. Als de samenleving risico draagt, moet zij ook meeprofiteren van succesvolle investeringen.
- 1355 • **We ondersteunen bedrijven bij verduurzaming en omschakeling.** We blijven niet investeren in activiteiten die niet-toekomstbestendig en duurzaam zijn.
- **We benutten subsidies, investeringen en inkoop** om regionale ondernemers, sociale ondernemingen, circulaire ketens en nieuwe vormen van maatschappelijk ondernemerschap te versterken.
- 1360 • **We betrekken werknemers en vakbonden nadrukkelijk** bij regionale economische samenwerking en bij keuzes over verduurzaming, innovatie en de toekomst van sectoren.

- **We weren bedrijven die winst nastreven ten koste van de maatschappij.** Zoals brievenbusfirma's, bedrijven die voor vervuiling zorgen en bedrijven die niet goed omgaan met hun mensen, met name arbeidsmigranten.
- **We stellen een verbod in op fossiele reclame** op door de provincie verhuurde reclameborden.

We benutten de ruimte die we hebben slimmer, groener en intensiever.

Door functies te combineren en samen te werken, maken we ruimte voor een sterke economie én een gezonde leefomgeving:

- **We stimuleren de kracht van het collectief:** via collectieve samenwerking en financiering worden problemen gezamenlijk aangepakt, zoals nu gebeurt bij de stimuleringsregeling Ondernemersfonds Utrecht. Dit principe breiden we uit naar de hele provincie.
- **We geven in de verdeling van ruimte prioriteit aan bedrijven en initiatieven die bijdragen** aan goed werk, verduurzaming, een circulaire economie en een weerbare samenleving.
- **We transformeren bedrijventerreinen** in groene, gezonde en klimaatbestendige plekken, die goed bereikbaar zijn per fiets en openbaar vervoer. Daarin zoeken we samenwerking met de daar gevestigde ondernemers.
- **We stimuleren bedrijven om gezamenlijk energie op te wekken**, op te slaan en te gebruiken.
- **Dezelfde ruimte wordt voor meerdere doelen gebruikt:** werkruimte in combinatie met natuur, waterberging en energieopwekking. Tuinbouw boven op logistieke centra. Sporten op het dak van fabriekshallen.
- **We maken werk van hergebruik van materialen.** Samen met gemeenten zetten we in op circulaire ambachtscentra, waar spullen hergebruikt en gerepareerd worden en hun waarde behouden blijft. Een mooi initiatief ter illustratie is Grondstoffen opslagplaats Trechterweide. Een plek waar de gemeente Utrecht gebruikte materialen uit de openbare ruimte opruimt, repareert en schoonmaakt, om ze later opnieuw te gebruiken in de stad. We zoeken vijf andere gemeenten waar een dergelijk project ook kan worden opgezet.
- In het Provinciaal Programma Wonen en Werken 2026 (PPWW26) is **ruimte gemaakt voor nieuwe bedrijventerreinen, volledig ingericht volgens duurzame en circulaire principes.** Hier vestigen bedrijven die circulair werken. We koppelen deze direct aan opleidingen die stageplekken zoeken en creëren een optimaal mobiliteits- en woonklimaat. Medewerkers op deze terreinen wonen dichtbij en komen met gemak op hun werk.

Wij investeren in mensen die goed kunnen wonen, werken en zich ontwikkelen.

Daarom verbinden we werk, onderwijs, wonen en publieke voorzieningen:

- **We versterken de Utrecht Talent Alliantie** en investeren met onderwijs en werkgevers in om- en bijscholing voor kansrijke beroepen.
- **We bevorderen via aanbestedingen en subsidies goed en inclusief werkgeverschap**, met aandacht voor eerlijke beloning, zekerheid, gezondheid, ontwikkelmogelijkheden en zeggenschap op het werk. Niet in de laatste plaats binnen de organisatie van de provincie zelf.
- **Rechten van werknemers hebben we hoog in het vaandel.** We helpen gemeentes met een gecoördineerde aanpak van misstanden.
- **We verbinden economische ontwikkeling met sterke publieke voorzieningen** zoals onderwijs, zorg, openbaar vervoer en culturele en maatschappelijke voorzieningen.
- **We bevorderen betaalbare (huur-)woningen voor cruciale beroepsgroepen** zoals leraren, zorgmedewerkers en politieagenten.

1415

4. Een sociale, rechtvaardige en inclusieve provincie

1420

Na een rijke kijk op alle fysieke opgaven richten we in dit laatste deel de blik op de waarden die voor ons centraal staan. Hier komt ons sociale hart naar voren. We behandelen thema's als rechtvaardigheid, participatie, inclusiviteit, digitalisering en antidiscriminatie. Ook bespreken we hoe we willen samenwerken met onze mede-overheden, met de gemeenten voorop. Tot slot staan we stil bij de financiën van onze provincie.

1425

Een provincie die naast je staat

1430 Een sterke provincie begint met goed luisteren en vertrouwen geven. Toch weten veel inwoners niet altijd wat de provincie doet, of wanneer zij daar zelf invloed op hebben. Tegelijk staan de provincie Utrecht en haar inwoners voor grote opgaven. PRO kiest daarom voor een provincie Utrecht die inwoners serieus neemt, die publieke middelen verantwoord inzet en verantwoordelijkheid neemt voor de lange termijn. We willen samen bouwen aan een provincie Utrecht waar mensen niet alleen op de overheid vertrouwen, maar ook weten dat de overheid er voor hen is.

Dit is onze ambitie

1435 **Over vier jaar:** weten veel meer inwoners wat de provincie doet, waar zij terecht kunnen en hoe zij invloed kunnen uitoefenen. De provinciale jongerenraad is structureel en vaste adviesgroepen met ondervertegenwoordigde inwoners praten mee. Belangrijke participatietrajecten worden actief georganiseerd op plekken waar al veel mensen, zoals scholen, verenigingen en dorpshuizen. Provinciale brieven en besluiten zijn begrijpelijker en meer informatie wordt actief openbaar gemaakt. Gemeenten die kennis of capaciteit missen bij ingewikkelde opgaven, krijgen hulp van de provincie.

1440 **Over tien jaar:** worden inwoners vanaf het begin betrokken bij grote provinciale keuzes en kunnen zij daadwerkelijk invloed uitoefenen. De provincie is zichtbaar aanwezig in dorpen, wijken, scholen en verenigingen, en inwoners weten wie zij kunnen aanspreken. Besluiten zijn begrijpelijk, controleerbaar en transparant. Participatie is voor iedereen toegankelijk en wordt waar nodig vergoed. De provinciale organisatie is een afspiegeling van de samenleving, en gemeenten kunnen rekenen op provinciale kennis en ondersteuning.

Zo maken we het waar

We zorgen ervoor dat iedereen kan meedoen met de democratie.

1450 Participatie begint bij beleidsmakers die luisteren, gesprekken voeren en participatie vertalen naar beleid. We luisteren naar alle inwoners, ook ondervertegenwoordigde groepen zoals mbo'ers, mensen met een migratieachtergrond of laaggeletterden. Soms vraagt dat nieuwe vormen van participatie. Dit realiseren we als volgt:

- 1455 • **We blijven ambtenaren trainen in participatie en geven hen de ruimte** om onder werktijd naar de plekken te gaan waar provinciale onderwerpen spelen. Zodat ze daar in gesprek kunnen met inwoners.
- **We laten ambtenaren langsgaan bij plekken met een gemeenschappelijke functie**, zoals scholen of verenigingen, om daar te luisteren naar inwoners en te vertellen wat de provincie doet.
- 1460 • **We voeren een generatietoets in en introduceren een blijvende provinciale jongerenraad.** We voeren de aanbevelingen uit van het rapport Jong Utrecht Aan Zet.
- **We maken een beslisboom** waarin je ziet bij wie in de overheid je moet zijn voor inspraak.
- **We ondersteunen burgers** die via het uitdaagrecht of co-creatie willen bijdragen aan de provincie.
- 1465 • **We zetten allerlei vormen van participatie in:** burgerberaden, gamification, participatieve kunst.
- **Meedenken wordt inclusief georganiseerd en beloond.** Nu is meedenken over inclusie vaak vooral weggelegd voor mensen die daar tijd en geld voor hebben. Juist de mensen die dagelijks tegen drempels aanlopen, worden minder vaak gehoord. Daarom stellen we vaste adviesgroepen in met inwoners met een beperking, inwoners die moeite hebben met lezen en
- 1470 inwoners die discriminatie meemaken. Zij krijgen een marktconforme vergoeding voor hun bijdrage.

We werken aan een inclusieve en diverse organisatie.

1475 Een provincie die iedereen wil dienen, moet ook zelf verschillende groepen uit de samenleving vertegenwoordigen. Daarom werken we aan meer inclusie en diversiteit:

- **We werven meer ondervertegenwoordigde groepen**, zoals mensen met een migratieachtergrond en MBO'ers. We richten stages, traineeships en mentorprogramma's voor deze groepen op.
- 1480 • **We zorgen ervoor dat iedereen de eigen levensstijl en religie kan uitoefenen**. Denk aan gebedsruimtes, plantaardig eten en aandacht voor religieuze feestdagen, vrouwendag of diierendag.
- **Alle provincieambtenaren ontvangen een leefbaar minimumloon** van €18 per uur, ongeacht leeftijd.
- 1485 • **We creëren fijne arbeidsvoorwaarden voor ambtenaren met kinderen**, met mogelijkheden voor flexwerken, kolfrumtes of kinderopvang.
- **Beperkt vrijwilligerswerk onder werktijd** staan we toe voor meer verbinding met de maatschappij.

We zorgen voor transparantie en begrijpelijkheid.

- 1490 Macht moet controleerbaar zijn. Inwoners hebben er recht op om te weten hoe besluiten tot stand komen en welke belangen daarbij een rol spelen. Maar transparantie betekent ook dat de provincie begrijpelijk en inclusief communiceert. En dat inwoners begrijpen wat de invloed van de provincie is.

- **We publiceren meer stukken** actief zelf en documenten worden makkelijker terug te zoeken.
- 1495 • **We maken brieven, besluiten en documenten van de overheid begrijpelijker en meertalig** (inclusief NGT). We starten een provinciale pool van ervaringsdeskundigen op. Gemeenten kunnen hun brieven en formulieren door deze pool laten nakijken en verbeteren. Ook richten we een meldpunt Onduidelijk Taalgebruik op.
- We laten kandidaat-Gedeputeerden door een extern bureau **toetsen op integriteit**. Afspraken van Gedeputeerden blijven in een openbare agenda gepubliceerd worden.
- 1500 • **Voor crisissen hebben we altijd een offline communicatieplan**, naast digitale communicatie.
- Bij **gezamenlijke projecten** zorgen we voor 'In samenwerking met de provincie Utrecht'-bordjes.

1505 **We werken samen met andere overheden.**

De provincie zit midden tussen gemeenten, waterschappen, het Rijk en Europa in. Juist bij grote opgaven is samenwerking essentieel. PRO gaat daarbij uit van de kracht van elke overheidslaag. We helpen gemeenten bij problemen en sturen het schip bij als deze uit koers dreigt te raken.

Tegelijkertijd pakken we kansen in Europa en lobbyen we met andere provincies via het IPO.

- 1510 • **We nemen initiatief in samenwerkingsverbanden** voor regionale problemen.
- **Gemeenten waar capaciteit ontbreekt ondersteunen we met kennis** bij nieuwe of ingewikkelde zaken. Zoals digitalisering, diversiteitsbeleid, burgerparticipatie, het maken van crisisplannen met aandacht voor kwetsbaren, of begeleiding van gemeentelijke samenwerkingen en fusies.
- 1515 • Als gemeenten zich niet houden aan wetten of gemaakte afspraken, **spreken we hen aan en nemen we waar nodig zelf de regie**.
- **We leren van Europese regio's** die oplossingen hebben gevonden voor vergelijkbare problemen.
- 1520 • **We lobbyen samen** met onze Utrechtse gemeenten en andere provincies bij het Rijk voor een eerlijke financiering. Wie meer verantwoordelijkheid krijgt, moet daar ook de middelen voor krijgen. In Europa zetten we ons in voor socialer en groener beleid.
- **Vijfheerenlanden hoort altijd op de provinciekaart**. We staan solidair met deze gemeente en zorgen ervoor dat Vijfheerenlanden herkenbaar onderdeel is van onze provincie.

1525 Inclusie, antidiscriminatie & mensenrechten

1530 Voor PRO staan gelijkheid, solidariteit en mensenrechten altijd voorop. In onze provincie moet je je thuis kunnen voelen, ongeacht wie je bent, waar je vandaan komt of van wie je houdt. Daar zijn we helaas nog niet. Mensen worden afgewezen om hun achternaam, nageroepen of in elkaar geslagen om wie ze liefhebben. Dat zijn diepgewortelde, institutionele problemen. Wij strijden al jaren voor het beëindigen daarvan. Samen met mensen door de hele provincie: de queer gemeenschap, de vakbeweging, de vrouwenbeweging en de antiracismebeweging. Wij werken samen met migrantenorganisaties, religieuze gemeenschappen, toegankelijkheidsorganisaties en jongerenorganisaties, versterken hen en zorgen ervoor dat zij een stem krijgen.

1535 Dit is onze ambitie

1540 **Over vier jaar:** heeft elke gemeente in Utrecht een lokale inclusieagenda en is de provinciale Sociale Agenda structureel gefinancierd. Het provinciale discriminatiemeldpunt heeft een vaste plek en meer inwoners weten het te vinden. Provinciale gebouwen, subsidies en beleid voldoen steeds beter aan toegankelijkheidseisen. Sportverenigingen die provinciale steun krijgen, hebben een gedragscode, vertrouwenscontactpersoon en beleid tegen discriminatie. De provincie heeft haar eigen organisatie doorgelicht op discriminatie en heeft mensenrechten verankerd in haar inkoop, subsidies en samenwerkingen.

1545 **Over tien jaar:** kan iedere inwoner van Utrecht volwaardig meedoen, ongeacht afkomst, beperking, gender, seksuele oriëntatie, geloof of inkomen. Provinciale gebouwen, vervoer, informatie, sportclubs en voorzieningen zijn toegankelijk en veilig. Wie discriminatie meemaakt, weet waar hulp te vinden is en krijgt daadwerkelijk ondersteuning. Mensenrechten zijn geen apart beleidsterrein meer, maar een vaste voorwaarde bij alles wat de provincie doet: van aanbestedingen en subsidies tot cultuur, sport, vervoer en toezicht. Utrecht is daarmee een provincie die uitsluiting actief tegengaat en haar publieke macht gebruikt om gelijkwaardigheid te beschermen.

1550 Zo maken we het waar

1555 **Iedereen moet kunnen meedoen zonder drempels.** Een op de tien inwoners van onze provincie leeft met een beperking en een op de zes volwassenen heeft moeite met lezen en schrijven. Voor hen is een steile trap, een halte zonder geleidelijn of een brief vol ambtelijke taal hetzelfde als een gesloten deur. Of je nu anders denkt, slecht kunt lezen of een beperking hebt, iedereen verdient dezelfde kansen. Toegankelijkheid mag geen kwestie van geluk zijn: iedereen moet er op kunnen rekenen, in elke gemeente. Dus:

- 1560 • **We breiden het budget en het team van de sociale agenda uit.** De sociale agenda is nu een tijdelijk programma met een klein team op een organisatie van meer dan duizend. Met structureel 1% van de jaarbegroting zorgen we ervoor dat het team groot genoeg is voor de hele provincie én dat we genoeg financiële ruimte hebben om de provincie toegankelijker te maken. Veel van de voorstellen in dit blok brengen we onder in de Sociale Agenda. Ook nieuwe elementen van leefbaarheid, sport/recreatie en cultuur kunnen daar (deels) aan verbonden worden.
- 1565 • **Elke gemeente in onze provincie krijgt een lokale inclusieagenda voor elkaar.** Sinds het VN-verdrag handicap is zo'n agenda verplicht. Maar vaak ontbreken de mensen om het uit te voeren. We zorgen, met verschillende belangenorganisaties van mensen met een beperking, voor een provinciebrede aanpak en ambtelijke ondersteuning die gemeenten kunnen inhuren.
- 1570 • **We geven subsidie voor taallessen dichtbij huis, voor volwassenen die moeite hebben met lezen en schrijven.** Eén op de zes volwassenen is laaggeletterd, en het geld van het Rijk bereikt niet iedereen. Daarom vullen we dit aan, gericht op ouderen, mensen met een migratieachtergrond en mensen in armoede. Werkgevers kunnen deze lessen gebruiken om personeel te scholen in taal, rekenen en digitale vaardigheden, als zij zelf meebetalen.
- 1575

In onze provincie is geen plek voor discriminatie.

Discriminatie is de vrouw die in de bus wordt nagejouwd om haar hoofddoek, de jongere die geen stage vindt vanwege zijn achternaam, maar ook ongelijke behandeling bij een sollicitatieprocedure,

- 1580 woningtoewijzing of door de overheid. Discriminatie vinden wij onacceptabel. Wie discriminatie meemaakt, moet snel hulp vinden en erop kunnen rekenen dat een melding gevolgen heeft. Daarom zijn dit onze voorstellen:
- 1585
 - **We kijken eerst naar onszelf.** Een provincie die haar eigen zaken niet op orde heeft, kan niemand ergens op aanspreken. We laten onafhankelijk onderzoeken of onze eigen organisatie discrimineert. Samen met antiracistische organisaties, migrantenorganisaties, religieuze gemeenschappen, jongeren en wetenschappers maken we een plan met concrete doelen en we rapporteren jaarlijks of die gehaald worden.
 - 1590
 - **Het meldpunt discriminatie krijgt een structurele plek en meer geld.** We blijven werken met discriminatie.nl provincie Utrecht als antidiscriminatievoorziening. We bieden vertrouwen door meerjarige subsidie in plaats van losse afspraken. Met gezamenlijke campagnes op plekken als bushokjes, sportkantines en scholen zorgen we ervoor dat meer mensen weten waar ze kunnen melden. Bij elke tussenrapportage overleggen wij met het meldpunt wat de provincie kan doen. We geven sportverenigingen en scholen handvatten om discriminatie zelf aan te pakken.
 - 1595
 - **Wij blijven ons actief inzetten voor een veilige en inclusieve Regenboogprovincie.** Dat betekent niet alleen af en toe de vlag hijsen. In de dorpen en kleine kernen is er lang niet overal een queer gemeenschap, terwijl juist daar mensen alleen zitten. Wij financieren ontmoetingsplekken, Gender & Sexuality Alliances op middelbare scholen en lokale initiatieven buiten de steden. Ook financieren we organisaties die queer jongeren helpen met eenzaamheid en psychische klachten.
 - 1600
 - **Wij komen in actie tegen geweld en intimidatie tegen queer inwoners.** Het aandeel LHBTIQ+-inwoners van onze provincie dat discriminatie of onveiligheid meemaakt, steeg in zes jaar van 22 naar 65 procent. Van transpersonen en non-binaire inwoners voelt nog geen derde zich veilig genoeg om open te zijn. Straat, horeca en uitgaansleven worden jaar op jaar genoemd als de plekken waar het misgaat. Wij verwachten dat de commissaris van de Koning samen met burgemeesters en politie komt tot een gerichte aanpak van dit geweld en een serieuze opvolging van aangiftes.
 - 1605
 - Mensenrechten houden we levend in de provincie.**
 - 1610 We zijn solidair met onze inwoners, maar ook met mensen wereldwijd. Op veel plekken in de wereld waait een gure, extreemrechtse en nationalistische wind. Populisme en het recht van de sterkste hollen de democratie uit, er is oorlog aan de grenzen van Europa en in Gaza vindt al jaren een genocide op de Palestijnen plaats. Ook hier zien we de gevolgen. Fascisten en extreemrechtse nestelen zich in politiek en besturen, raadsleden voelen zich steeds vaker bedreigd en journalisten
 - 1615 worden lastiggevallen om hun werk. Dat vraagt om een provincie die pal staat voor mensenrechten, democratie en de rechtsstaat. Daarom zet PRO de macht als toezichthouder, inkoper en aandeelhouder in en houden we mensenrechten levend in onderwijs, cultuur, musea en archieven:
 - 1620
 - **We zijn altijd solidair met onze inwoners en beschermen de meest kwetsbaren, ook wanneer bedrijven, gemeenten of het Rijk hen tekortdoen.** We laten gezondheid en een veilige leefomgeving altijd zwaarder wegen dan het belang van vervuilende bedrijven. Waar gemeenten hun zorgplicht niet nakomen, gebruiken we onze rol als toezichthouder om in te grijpen. En waar Haags beleid leidt tot schade of uitsluiting, zoeken we als provincie naar manieren om dat te voorkomen of te herstellen.
 - 1625
 - **We spreken ons actief uit tegen mensenrechtenschendingen wereldwijd.** We tonen solidariteit met onderdrukte bevolkingsgroepen, zoals de Palestijnen, Oeigoeren en Iraniërs. We maken onze positie zichtbaar, ook in lokale evenementen, herdenkingen en internationale uitwisselingen.
 - 1630
 - **We stoppen de samenwerking met partijen die bijdragen aan mensenrechtenschendingen, illegale bezetting of oorlogshandelingen.** We verankeren een uitsluitingsbeleid in ons inkoopbeleid en gunnen geen opdrachten aan bedrijven die betrokken zijn bij onderdrukking, illegale bezetting of oorlogshandelingen, waaronder wapenproducenten, surveillance- en technologiebedrijven die leveren aan onderdrukkende regimes. Ook sluiten we hen uit van onze bijeenkomsten. We onderzoeken onze huidige contracten om positieve verandering af te dwingen of te onderzoeken welke stappen juridisch mogelijk zijn.
 - 1635
 - **We gebruiken onze positie als aandeelhouder, opdrachtgever en subsidiegever om mensenrechten de norm te maken bij onze partners.** We maken bindende afspraken met

- 1640 vaste partners, zoals culturele organisaties, onderwijsinstellingen, coöperaties en bedrijven om mensenrechten leidend te maken in hun beleid, handel en samenwerkingen. We onderzoeken in onze samenwerkingen met bedrijven en instellingen of zij (indirect) bijdragen aan onderdrukking. Als dat zo is, trekken wij ons terug of zetten we onze positie in om verandering af te dwingen.
- 1645
- **We maken mensenrechten zichtbaar en tastbaar in de hele provincie.** We verbinden mensenrechten aan onderwijs, culturele programmering, ontmoetingsplekken en herdenkingen. We geven provinciale musea, archieven en erfgoedinstellingen en onze cultuurfondsen de opdracht om thema's als dekolonisatie, slavernij, migratie, gender- en LHBTIQ+-geschiedenis en verzet tegen onderdrukking zichtbaar te maken.
- 1650
- **We werken samen met internationale bondgenoten.** We zoeken partnerschappen met zowel westerse regio's om ons geluid te versterken. Daarnaast zoeken we partnerschappen met conflictgebieden, landen waar mensenrechten onder druk staan of ontwikkelingslanden, gericht op directe hulp zonder tussenlagen van grote NGO's.

1655 Een provincie die vluchtelingen niet laat vallen

1660 Mensen die vluchten voor oorlog, geweld en vervolging verdienen een veilige plek en menswaardige opvang. Maar de opvang in Utrecht staat onder druk. Niet alle gemeenten leveren hun aandeel, terwijl gemeenten die wel opvang willen bieden soms tegen praktische problemen, maar ook stevige weerstand aanlopen. Tegelijk stikt de doorstroom naar huisvesting voor statushouders, waardoor opvanglocaties langer bezet blijven. De provincie heeft een belangrijke rol in het coördineren van de opvang, het ondersteunen van gemeenten en het helpen oplossen van knelpunten.

Dit is onze ambitie

1665 We zorgen voor een menswaardige, stabiele en eerlijk verdeelde opvang. Mensen die hier aankomen, krijgen de rust en veiligheid om te herstellen en een nieuw bestaan op te bouwen. Geen eindeloze verhuizingen van noodlocatie naar noodlocatie, maar perspectief op wonen, leren, werken en meedoen. De provincie staat náást gemeenten die hun verantwoordelijkheid nemen. We denken actief mee over de ruimtelijke opgave, helpen bij het vinden van geschikte locaties en brengen gemeenten en andere partners bij elkaar. Waar nodig nemen we zelf een actieve rol om oplossingen voor opvang en huisvesting mogelijk te maken.

Zo maken we het waar

1675 **Wij nemen verantwoordelijkheid voor goede opvang.**
Dit zijn onze voorstellen:

- 1680 - **We versterken waar nodig onze coördinerende rol binnen de spreidingswet.** We brengen gemeenten en andere partners bij elkaar, helpen knelpunten oplossen en sturen bij als de opvangopgave achterblijft.
- 1685 - **We zetten het Kansenmakersteam door.** Dit team kijkt namens de provinciale regietafel Integratie en Asiel met gemeenten en provincie mee wat er nodig is om opvang en huisvesting mogelijk te maken, en hoe knelpunten opgelost kunnen worden. Ze hebben kennis én expertise in huis. We zetten de Utrechtse aanpak voort, met aandacht voor maatwerk, diversiteit aan bewoners en scholing en werk.
- 1690 - **We zetten ons in voor menswaardige en toekomstgerichte opvang.** Via de provinciale regietafel spreken we gemeenten aan op humane, stabiele en eerlijk verdeelde opvang. We voorkomen zo veel mogelijk dat mensen steeds van locatie moeten verhuizen, en hebben extra aandacht voor kwetsbare groepen, waaronder LHBTI+-personen.

De provincie doet het zelf

De provincie draagt ook zelf bij aan de opvang. In het provinciehuis bieden we ruimte aan vluchtelingen die een veilige plek nodig hebben, onder wie mensen met ernstige gezondheidsproblemen. Ook tijdens de verbouwing blijven we zoeken naar mogelijkheden om opvang en ondersteuning voort te zetten.

1695 Digitalisering die werkt voor mensen

1700 Digitalisering verandert de manier waarop we werken, reizen, wonen en contact hebben met de overheid. Dat biedt kansen: technologie kan een busverbinding slimmer maken, informatie makkelijker vindbaar maken, energie besparen of publieke diensten toegankelijker maken. Maar we willen niet afhankelijk worden van een handvol grote technologiebedrijven. Daarom bouwt PRO aan meer digitale kennis bij de provincie én werken we samen met andere overheden aan technologie die publieke waarden respecteert. Zo houden we grip op onze data en publieke diensten, en zorgen we ervoor dat digitalisering werkt voor iedereen.

Dit is onze ambitie

1705 **Over vier jaar:** kunnen inwoners erop vertrouwen dat de provincie digitaal toegankelijk, betrouwbaar en veilig werkt. Informatie is makkelijk te vinden, contact met de provincie kan altijd op een manier die bij iemand past en digitale systemen zijn begrijpelijk en controleerbaar. De provincie heeft voldoende eigen kennis om zelf aan het roer te staan en maakt bewuste keuzes over technologie, data en digitale dienstverlening.

1710 **Over tien jaar:** is Utrecht digitaal zelfstandig en toekomstbestendig. De provincie houdt zelf grip op haar digitale infrastructuur en publieke data. Inwoners kunnen informatie makkelijk vinden, gebruiken en controleren en zijn nooit afhankelijk van één digitaal kanaal om mee te doen, of contact te hebben met de overheid. Digitale technologie staat altijd in dienst van publieke waarden als toegankelijkheid, privacy, duurzaamheid en democratische controle.

Zo maken we het waar

1715 **Bij ons staan transparantie, privacy, duurzaamheid en autonomie voorop.** Overheden zijn steeds afhankelijker van grote technologiebedrijven. Tegelijkertijd hebben digitale technologie en datacenters impact op klimaat en milieu, en is niet altijd duidelijk hoe systemen werken of met data omgaan. PRO wil daarom dat Utrecht meer kiest voor Nederlandse en Europese technologische alternatieven die transparant, privacyvriendelijk en duurzaam zijn. Onze voorstellen:

- **We investeren samen met andere overheden in innovatieve, Europese, open source technologie.** We worden zo voorloper in ethische én nuttige tech.
- **Nieuwe ICT-contracten bevatten altijd een exitstrategie,** zodat data overdraagbaar is en overstappen altijd mogelijk blijft.
- 1725 • We wegen naast het nut van technologie ook altijd het energie- water- en materiaalgebruik mee en **we kiezen voor energiezuinige apparatuur met een lange levensduur.** Als apparatuur niet meer voldoet, zetten we in op reparatie, hergebruik en recycling.
- **We toetsen onze software en ICT aan de verplichte open standaarden** en pakken aan wat niet voldoet.
- 1730 • **Voor nieuwe provinciale software wordt open source de norm.** We kijken hier alleen vanaf als daar zwaarwegende redenen voor zijn.
- Bij aanbestedingen en uitbesteding van digitale infrastructuur en dienstverlening stellen we **dezelfde publieke eisen aan leveranciers als aan onze eigen organisatie.**

1735 **Aan het roer van digitalisering staan altijd mensen.** Technologie kan mensen helpen en kansen grijpen we ook. Maar digitalisering is zo ingrijpend dat het altijd om menselijke sturing en democratische controle vraagt. PRO staat ervoor dat het altijd mensen zijn die de uiteindelijke keuzes maken. Bovendien komt er een vaste portefeuille Rechtvaardige Digitalisering voor de Gedeputeerden, om alles rondom digitalisering in goede banen te leiden. Onze voorstellen:

- **We maken openbaar welke algoritmen en AI de provincie waarvoor gebruikt** via het Algoritmeregister.

- 1745
- **We gebruiken generatieve AI alleen als dat duurzaam, privacyvriendelijk en ethisch kan** én met modellen die vallen onder de Europese rechtsbescherming (EER).
 - **Generatieve AI en algoritmes nemen nooit zelf besluiten en worden niet gebruikt bij het beslissingsproces** over de toekenning van subsidies, aanbestedingen en vergunningen.
 - **We controleren AI en algoritmes** op discriminatie, risico's en fouten.
 - **We gebruiken altijd open en machineleesbare bestandsformaten.** Zodat inwoners, journalisten, onderzoekers en Statenleden makkelijker informatie kunnen controleren en hergebruiken.
- 1750

We investeren in een digitaal weerbare provincie.

Cyberaanvallen, datalekken en geopolitieke spanningen laten zien hoe kwetsbaar onze digitale infrastructuur is geworden. Daarom investeren we in digitale weerbaarheid:

- 1755
- **Belangrijke ICT-kennis ontwikkelen we in de eigen organisatie**, zoals contractbeheer, beveiliging en ontwikkelingskennis.
 - **We testen onze systemen regelmatig** op veiligheid en privacybescherming.
 - **Vertrouwelijke, privacygevoelige en kritieke data en systemen** brengen we niet onder bij leveranciers waarvan we de dienstverlening onvoldoende kunnen controleren of beëindigen.

We zorgen voor goede en toegankelijke digitale dienstverlening.

- 1760
- Digitale dienstverlening moet werken voor iedereen. Daarom maken we onze digitale communicatie begrijpelijk en toegankelijk. We zorgen er echter óók voor dat inwoners die niet digitaal kunnen of willen zijn op een andere manier geholpen worden. Daarom:

- 1765
- **We bepalen zorgvuldig via welke sociale media de provincie communiceert.** Bereik, democratische waarde, ruimte voor gesprek en goede moderatie zijn daarbij leidend. We verlaten X en sluiten ons aan bij social.overheid.nl.
 - **We verbeteren digitale dienstverlening die niet toegankelijk of begrijpelijk is.** Alle provinciale websites gaan voldoen aan de WCAG-richtlijnen (niveau AA): daarmee zijn ze goed te lezen voor mensen met een visuele, auditieve, motorische of cognitieve beperking.
- 1770
- **Er blijft altijd een menselijk alternatief voor digitale dienstverlening.** Inwoners moeten bijvoorbeeld ook telefonisch, per post of op afspraak contact kunnen opnemen met de provincie.
 - **We handelen Woo-verzoeken binnen de wettelijke termijn af.** Dat doen we door meer stukken actief openbaar te maken en documenten makkelijk vindbaar te maken voor ambtenaren én inwoners
- 1775
- **We trainen onze ambtenaren** in hoe je data verantwoord gebruikt en onderling uitwisselt.
 - **We sluiten aan bij de Informatiepunten Digitale Overheid in bibliotheken.** Die punten versterken we door medewerkers, via een provinciebreed aanbod van de BiSC, bij te scholen op mediawijsheid en AI-geletterdheid.

1780 Een eerlijk Utrecht

Voor PRO Provincie Utrecht gaan financiën niet in de eerste plaats over cijfers, maar over wat we als provincie voor gewone mensen kunnen betekenen. Publiek geld is een middel om Utrecht socialer, groener, inclusiever en gezonder te maken. We willen dat wonen, vervoer, energie, sport, cultuur en voorzieningen toegankelijk en betaalbaar blijven, en investeren in een provincie waarin iedereen mee kan doen.

Tegelijkertijd zijn de middelen van de provincie niet onbeperkt. En willen wij toekomstige generaties niet opzadelen met financiële problemen. Daarom maken we duidelijke keuzes. Bij het opstellen van de begroting geeft PRO prioriteit aan leefbaarheid: investeringen die zorgen voor meer betaalbare woningen, die publieke voorzieningen zoals het openbaar vervoer verbeteren, die de energietransitie versnellen, natuur en dierenwelzijn vergroten en onze democratie beschermen.

Om die ambities waar te maken, zijn niet alleen duidelijke keuzes aan de uitgavenkant nodig. Ook aan de inkomstenkant moeten we keuzes maken.

Dit is onze ambitie

Over vier jaar: is de begroting van de provincie Utrecht merkbaar bijgesteld naar méér investeringen in leefbaarheid en de sociale agenda. We financieren die investeringen door op andere thema's scherper aan de wind te varen én uit extra inkomsten, waaronder een stapsgewijze verhoging van de Motorrijtuigenbelasting (MRB). Jaarlijks gaat 15 miljoen euro naar woningbouw, we voeren actiever grondbeleid voor wonen en reserveren structureel 1% van de begroting – zo'n 7 à 8 miljoen euro per jaar – voor de sociale agenda. Ook investeren we in betaalbaar OV, zoals gratis OV voor jongeren.

Over tien jaar: is Utrecht een provincie waarin publieke middelen vooral worden ingezet voor wat mensen en de leefomgeving nodig hebben. De sociale agenda is een vast onderdeel van de provinciale begroting. De woningnood is merkbaar afgenomen, de transformatie van het landelijk gebied is afgerond en het OV is vernieuwd. Daardoor zijn de provinciale opgaven veranderd en verschuiven ook de financiële prioriteiten. De begroting beweegt mee met wat Utrecht nodig heeft.

Zo maken we het waar

We besteden publiek geld aan publieke waarden.

De provincie geeft jaarlijks veel geld uit. Bij elke besteding kijken we daarom niet alleen naar de prijs, maar ook naar maatschappelijke waarde, zoals duurzaamheid, goede arbeidsomstandigheden, hergebruik en privacy. We versterken daarnaast onze eigen organisatie en werken samen met andere overheden om publieke middelen zo goed mogelijk te benutten. Zo zetten we publiek geld zo doelgericht mogelijk in voor een sociale en groene provincie. Onze voorstellen:

- **We kiezen voor inkopen en aanbestedingen waarvan we weten dat de hele keten maatschappelijk verantwoord is.** Van duurzaamheid, fair pay en cao-naleving tot vakbondsvrijheid en veilige werkplekken. Geen schijnzelfstandigheid, onderbetaling, discriminatie, belastingontwijking, ernstige milieuschendingen en mensenrechtenschendingen.
- **We kiezen bij voorkeur voor inkopen bij sociale coöperaties, non-profitorganisaties of maatschappelijk verantwoorde ondernemers** in onze provincie, in plaats van inkopen bij niet-Europese multinationals.
- **We rapporteren jaarlijks** over de inkoop en aanbestedingen van de provinciale organisatie.
- **We investeren in kennisrijke ambtenaren** die graag lang bij de provincie willen werken, zodat minder externe inhuur nodig is.
- **We verduurzamen de provinciale organisatie**, zodat spullen langer meegaan en de energierekening lager wordt. We gebruiken liever minder dan meer spullen en kiezen waar mogelijk voor hergebruik of recycling.
- **We kopen slimmer in.** Door provinciale inkoop beter te bundelen en samen te werken met gemeenten, waterschappen en andere provincies kunnen we kosten besparen zonder kwaliteit te verliezen.

- 1830
- **We prioriteren onze uitgaven op basis van hun bijdrage aan de leefbaarheid** van de provincie. Zo maken we bijvoorbeeld keuzes in voorgenomen uitgaven aan erfgoed en de aanleg van nieuwe autowegen.

We zorgen ervoor dat iedereen eerlijk bijdraagt.

1835 De provincie Utrecht heeft te weinig middelen om alle uitdagingen aan te kunnen. De belangrijkste inkomstenbronnen – het provinciefonds en de opcenten op de motorrijtuigenbelasting – groeien niet voldoende mee met de stijgende kosten van de provincie. Daarom kijken we naar manieren om inkomsten eerlijker te verdelen én ruimte te maken voor onze ambities:

- 1840
- **We verhogen de opcenten op de Motorrijtuigenbelasting (MRB) stapsgewijs tot het landelijk gemiddelde en, als dat nodig is, daarboven.** De MRB is in Utrecht namelijk relatief laag. Daar staat tegenover dat we investeren in beter en betaalbaarder openbaar vervoer en betere bereikbaarheid, zodat mensen voor hun mobiliteit minder afhankelijk zijn van de auto. We weten dat we hiermee iedereen raken die een auto heeft. Óók zij die voor hun mobiliteit afhankelijk zijn van een auto. Tegelijkertijd kunnen we met de plannen in dit programma véél bereiken voor alle Utrechters.
- 1845
- **Grootverbruikers van grondwater laten we meer betalen.** Het grondwater is schaars. Ook kleinere winningen van grondwater moeten een vergunning krijgen en dragen financieel bij. Zo gaan we verdroging tegen.
 - **We vragen een doelheffing** aan bedrijven die PFAS en andere schadelijke stoffen gebruiken of lozen. De opbrengst gaat naar het opruimen van vervuiling en het voorkomen van nieuwe lekkages.
- 1850
- **We blijven Europese subsidies aantrekken** om onze plannen uit bovenstaande hoofdstukken te financieren.
 - **We lobbyen samen met gelijkgestemde provincies via het IPO bij het Rijk voor meer mogelijkheden om inkomsten eerlijker te genereren.** Daarbij willen we dat de zwaarste lasten terechtkomen bij de hoogste inkomens en de grootste vervuilers, in plaats van bij mensen met lagere inkomens. Zo willen we weggebruikers naar rato laten bijdragen aan het wegonderhoud. Wie meer gebruikmaakt van de wegen, betaalt meer.
- 1855